

**DIE
HERE**

**HET DIE
WOORD**

GEGEE

'n Studie oor die Geskiedenis van die Bybelse Teks

Malcolm H. Watts

DIE HERE HET DIE WOORD GEGEE

'n Studie oor die Geskiedenis van die Bybelse Teks

Deur:

Malcolm H. Watts

Trinitarian Bible Society

William Tyndale House, 29 Deer Park Road London SW19 3NN, England

© Trinitarian Bible Society 1998

William Tyndale House, 29 Deer Park Road, London SW19 3NN, England Registered Charity
Number: 233082 (England) SC038379 (Scotland) Copyright is held by the Incorporated
Trinitarian Bible Society Trust on behalf of the Trinitarian Bible Society

Inhoud

Voorwoord by die Afrikaanse vertaling	4
Inleiding	6
Die Ou Testament	7
Die Nuwe Testament	18
DIE "AUTHORISED VERSION" (KJV)	31
Die Afrikaanse vertaling (1933)	32

Voorwoord by die Afrikaanse vertaling

In 1998 het The Trinitarian Bible Society 'n baie eenvoudige, maar uiters belangrike geloofsboekie oor die Here se bewaring van sy Woord in die Ou Testament (Hebreeus en Aramees) en Nuwe Testament (Grieks) laat verskyn.

Die titel is: **The Lord gave the Word. A study in the history of the Biblical text.** Die skrywer is **Malcolm H Watts**.

Ek kan die inhoud van hierdie boekie in net een enkele sinnetjie omskryf: Hoe die Here Self deur die eeue heen sonder ophou gesorg het dat sy Woord suiwer, korrek, bewaar bly. Ek kan dit ook in een enkele woord opsom: **Geloofsboekie** - dit is 'n **geloofsboekie**: geloof in die voorsienige sorg van die Here, die voorsienige sorg van die Here vir sy eie Woord, sodat sy Woord altyd onvervalsds bly bestaan het en voort sal bestaan.

Daar is talle wetenskaplikes vandag wat maak asof ons nie altyd met sekerheid kan sê presies wat daar in die oorspronklike teks van Die Bybel gestaan het nie. Veral sedert die negentiende eeu, het twee manne, Westcott en Hort, daarvoor gesorg dat die geloofsleer oor die suiwer bewaring van die Woord op losse skroewe te staan gekom het. Hulle het van 'n geloofssaak 'n onseker, wankelrige saak gemaak. En dit gaan van kwaad na erger. Deur die eeue heen het die Here egter gesorg dat sy Woord nogtans in die **Textus Receptus** van Ou En Nuwe Testament (**Textus Receptus** = die deur die eeue heen ontvangte teks van Ou en Nuwe Testament) bly voortbestaan het, suiwer, volledig en onvervalsds.

Teenoor die ongeloofswetenskap staan ons as gelowiges op ons heerlike, vaste geloofsbelydenis (vergelyk Heidelbergse Kategismus Sondag 9 en 10 en Nederlandse Geloofsbelydenis Artikel 3): **Ons bely dat hierdie Woord van God nie deur die wil van 'n mens gestuur of voortgebring is nie, maar die heilige mense van God het dit, deur die Heilige Gees gedrywe, gespreek, soos die heilige Petrus sê (2 Pet. 1:21). Daarna het God deur sy besondere sorg vir ons en ons saligheid sy knegte (die profete en apostels) beveel om sy geopenbaarde Woord op skrif te stel, en Hy self het met sy vinger die twee tafels van die wet geskrywe. Daarom noem ons sulke geskrifte die heilige en Goddelike Skrif.**

Ja, die Here sorg nie alleen vir die **ontstaan** van sy Woord nie, maar ook vir die **voortbestaan** daarvan.

Daarom, danksy die feit dat nie mense nie, maar die Here Self sorg dat sy Woord suiwer bewaar bly, hét ons die Woord wat heerlik vas en seker is - **ondanks** menslike swakheid, **danksy** die Here se almagtige en alomteenwoordige mag.

Ek is broeder Willem Swanepoel baie dankbaar dat hy hierdie boekie in ons eie Afrikaans vir ons beskikbaar maak.

Dit is 'n boekie vir lidmate, maar ook geleerdes word daardeur onderrig en tereggewys en sekerheid gegee.

Ek en Willem het gewonder hoe ons die Engelse woord "scribe" moet vertaal – die manne wat die Bybel met die hand moes oorskryf. Uit die boekie word die helder dat dit geen half- of ongeleerde skribas, oorskrywers, was wat hierdie werk gedoen het nie. Dit was hoogs bekwame Skrif- en taalkenners wat hierdie ontsaglike werk met eeue se geduld gedoen het. Daarom kan ons liever praat van **skrifgeleerdes** en nie sommer net skribas of sekretarisse. So het God gesorg dat met die grootste stipheid die Woord neergepen is.

Mag hierdie boekie vir u tot groot seën wees en u bring tot groot verwondering en lofprysing van God, wat Self sorg vir sy Woord. **Dit is 'n kosbare boekie wat elke lidmaat behoort**

te lees. Dit trek 'n dik swart streep deur die saamgeflansde brontekste van die 1983 én 2020 vertalings!

AH Bogaards; WJ Swanepoel - 2021

Inhoud

Voorwoord by die Afrikaanse vertaling	4
Inleiding.....	7
Die Ou Testament.....	7
DIE EERSTE TAAL.....	7
SKRYFMATERIAAL	7
OPENBARING	8
TWEELING-LEERSTELLING	9
GESKREWE	9
DIE OORSPRONKLIKE	9
DIE TEMPEL	10
BETEKENIS VAN DIE ARK.....	10
EEN BOEK.....	11
KOPIEË.....	11
DIE WERK VAN DIE SKRIFGELEERDES	13
VERLIES VAN DIE OORSPRONKLIKES.....	13
DIE GROOT SINAGOGE	14
DIE BEROEMDE MASORETE.....	15
'N MASORETIESE TEKS	16
OU TESTAMENT OPSOMMING	16
Die Nuwe Testament.....	18
CHRISTELIKE WAARHEID NEERGESKRYF	18
DIE GODDELIKE OORSPRONKLIKES.....	18
AKKURATE KOPIEERING.....	19
TEKSTUELE VARIANTE.....	20
DIE REPRODUKSIE VAN DIE OUTENTIEKE TEKS VAN DIE NUWE TESTAMENT	21
DIE GRIEKSE MANUSKRIPTE WAT NOG BESTAAN	22
1. Papiri.....	22
2. Unsiale.	23
3. Minuskels.....	24
4. Leksionaria.....	24
KLASSIFIKASIE.....	24
A. The Bisantynse Teks.....	25
B. Die Alexandrynse teks-tipe	28
KRITICI VAL DIE BYZANTYSE TEKS AAN.....	29

DIE "AUTHORISED VERSION" (KJV)	31
Die Afrikaanse vertaling (1933)	32

Inleiding

Die Bybel is die ewige Woord van God. Dit is deur God aan die mens gegee as die absolute, opperste, gesaghebbende, onfeilbare, en onveranderlike standaard vir geloof en lewe. In hierdie artikel wil ons die geskiedenis van die Bybel naspoor vanaf sy begin in selfopenbaring, deur sy vergestaling in geskrewe vorm deur bonatuurlike inspirasie, tot sy akkurate oordrag tot vandag toe deur voorsienige bewaring. Ons glo vas, hoewel die storms van kritiek voortdurend woed tee God se Woord, dat die nederige gelowige se vertrouwe daarin, regverdigbaar en gestaaf is. Hierdie heilige bundel is en sal altyd die Boek van God wees.

Die Ou Testament

Die grootste deel van die Ou Testament is geskrywe in Hebreeus, soms genoem "die taal van Kanaän" (Jesaja 19:18) of "Joods" (Jesaja 36:11). Dit het waarskynlik ontwikkel uit die ou Hebreeus wat Abraham in Ur van die Chaldeërs (Genesis 14:13) gepraat het en 'n aantal geleerdes glo dat hierdie ou Hebreeus bestaan het voor Abraham en dat dit "dieselfde taal" en "een en dieselfde woorde" van die voor-Babelse tyd was (Genesis 11:1). Met ander woorde, hulle glo dat dit die oorspronklike taal van die mens was.

DIE EERSTE TAAL

Ondersteunende bewyse vir hierdie siening is redelik beduidend. *Eerstens*, die Hebreeuse name vir diere druk hulle natuur en eienskappe baie akkuraat uit – inderdaad meer as enige ander antieke taal. Dit sluit aan by die feit dat Adam, kort na die skepping, name vir al die diere gegee het deur die besondere kwaliteite en eienskappe van elke spesie waar te neem (Genesis 2:19-20). *Tweedens*, eiename, soos Adam, Eva en Kain, het betekenis in Hebreeus, waarvan sommige in die Ou-Testamentiese geskifte toegeskryf word (Genesis 2:23; 3:20; 4:1). *Derdens*, die name van verskillende antieke nasies blyk van Hebreeuse oorsprong te wees, afgelei van die seuns en kleinseuns van Sem, Gam en Jafet: soos byvoorbeeld die Assiriërs van Assur; die Elamiete van Elam; en die Arameërs van Aram.

Daar *kan* dus geargumenteer word dat een of ander vorm van Hebreeus die eerste taal was wat in die wêreld gepraat en gehoor was; maar hoe dit ook al sy, dit is 'n onbetwisbare feit dat so te sê die hele Ou Testament in Hebreeus geskryf is. Die enigste uitsonderings is in die Aramees ('n taal nou verwant aan Hebreeus), wat in werklikheid Hebreeus ten tyde van die gevangenskap vervang het. Hierdie uitsonderings is twee dele van die boek Esra (4:8-6:18; 7:12-26), verklaar deur die feit dat Aramees die amptelike taal van die Persiese Ryk was; 'n vers in Jeremia (10:11), waar daar 'n aanhaling is van 'n Aramese spreekwoord; en nogal 'n groot gedeelte van die boek Daniël (2:4 tot 7:28), waar Aramees gebruik word, waarskynlik omdat die hele gedeelte oor die nasies van die wêreld handel.

SKRYFMATERIAAL

Waarop is die antieke Skrif geskrywe? Dit blyk dat die oorspronklike Ou Testamentiese geskifte op papyrus geskryf was. Dit was gemaak van riete wat op die oewers van die Nyl gegroei het. Die sagte deel van die riet is in dun, smal stroke gesny wat dig teen mekaar gelê is. Dwarsoor hierdie eerste laag is 'n tweede gelê en daarna tot 'n enkele buigsame blad

platgeslaan, gepers en gepoleer om 'n tipe primitiewe papier te vorm.

Ons weet dat papiirus lank gelede in Egipte gebruik was, beslis in die tyd van Moses en dit is dus waarskynlik dat die eerste dele van die Ou Testament op dié materiaal geskrywe was. Indien nie, sou dit op die velle van diere geskryf gewees het, wat ongeveer 2000 v.C. in gebruik was. Velle van diere is verkies omdat dit langer gehou het en nie so bros was nie: daarom het dit die teks beter behoue laat bly.

OPENBARING

Ons weet dat God die grootste van alle wesens is. Die Skrif sê: "Kan jy die dieptes van God peil? Of sal jy kan deurdring tot by die volmaaktheid van die Almagtige?" (Job 11:7). En die antwoord word natuurlik aanvaar as "Nee". Met al ons vernuf kan ons nie die oneindige God ontdek nie. Hy is ver, ver bo die menslike begrip. Beteken dit dan dat daar geen hoop is dat ons Hom kan ken nie? Gelukkig is dit nie wat dit beteken nie. Al kan ons God nie ontdek nie – self nie deur intensiewe ondersoek nie – *is* Hy in staat om Homself aan ons bekend te stel. As die Bron van alle waarheid, kan Hy ons leer van sy wonderlike Wese en daarom kan ons, soos die Psalmdigter sê, "in u lig sien ons die lig" (Psalm 36:9). Dit bring ons, heel natuurlik, by die leerstelling van openbaring. 'n Kort, maar akkurate, definisie van openbaring kom uit die pen van dr. James Bannerman. Hy skrywe, vry vertaal, "Openbaring, as goddelike daad, is die voorlegging van objektiewe waarheid aan die mens op bonatuurlike wyse deur God. Openbaring, as effek van daardie daad, is die objektiewe waarheid wat so aangebied word".¹

Daar is twee soorte openbaring. *Eerstens* is daar **algemene openbaring**. Dit kom gedeeltelik van buite onself, vanaf die wêreld rondom ons. In die werke van die skepping en voorsienigheid wys God iets van sy Goddelikheid en Volmaaktheid. "Want sy onsigbare dinge kan van die skepping van die wêreld af in sy werke verstaan en duidelik gesien word, naamlik sy ewige krag en goddelikheid" (Romeine 1:20; vgl. Psalm 19:1; Handeling 14:27). Wanneer ons na die verskillende dele van die sigbare heelal kyk, is ons verplig om te dink, met eerbiedige ontsag, aan die goddelike Argitek en Skepper. Verdere algemene openbaring kom van binne ons. Omdat ons geskep is na die beeld van God, het ons 'n aangebore besef van God se onsterflikheid en die verskil tussen reg en verkeerd. Ons is, soos Paulus sê, 'n wet vir onself omdat die "werk van die wet in hulle (ons) harte geskrywe staan, terwyl hulle (ons) gewete saam getuienis gee" (Romeine 2:14, 15).

So 'n openbaring word algemeen genoem: nie net omdat dit in die algemeen dwarsdeur die wêreld gegee word nie, maar ook omdat dit te doen het met algemene dinge. Dit sê niks van spesifieke dinge, soos versoening met God, vergewing van sondes of die weg na die hemel nie.

In sy wonderlike barmhartigheid het dit God egter behaag om 'n **besondere openbaring** te gee. Ook dit is uitwendig en inwendig. Uitwendige spesiale openbaring het gekom deur "teofanie" (Godsverskyning) soos God aan mense verskyn het, en ook deur "stemme", soos God met hulle gepraat het. "Daarop verskyn die HERE aan Abram en sê: Aan jou nageslag sal Ek hierdie land gee." (Genesis 12:7; vgl 3:8-19).

Inwendige besondere openbaring het na gekose mense gekom deur visioene, drome en laste. Soos God self eenmaal gesê het: "As julle profeet van die HERE is, sal Ek deur 'n gesig My aan hom bekend maak, deur 'n droom sal Ek met hom spreek" (Numeri 12:6). "Laste" was swaar boodskappe wat op die verstand en hart gelê was. So lees ons: "GODSPRAAK. Die woord van

¹ James Bannerman, *Inspiration: the Infallible Truth and Divine Authority of the Holy Scriptures* (Edinburgh: T & T Clark, 1865), p. 158.

die HERE aan Israel deur die diens van Maleági." (Maleagi 1:1)². Besondere openbaring voldoen aan die diepste behoeftes van die mens se hart. Dit beantwoord die vraag wat so oud soos die mens se siel is - "...hoe kan 'n mens regverdig wees by God?" (Job 9:2).

Deur algemene en besondere openbaring (wat sy klimaks bereik het met die Inkarnasie), het God genadiglik aan ons 'n goddelike self-openbaring gegee en die weg van sy verlossing bekend gemaak.

TWEELING-LEERSTELLING

Daar is 'n tweeling-leerstelling wat ons moet oorweeg: inspirasie, wat Professor Louis Gaussen so definieer (vry vertaal): "daardie onverklaarbare krag wat die Goddelike Gees van ouds op die outeurs van die heilige Skrif uitgeoefen het, om hulle leiding te gee, selfs in die woorde wat hulle gebruik het, en om hulle te bewaar van alle dwalinge en van alle weglatings".³

Inspirasie is dus die *proses* waardeur God bonatuurlike invloed uitoefen op sekere mense om hulle in staat te stel om akkuraat en onfeilbaar weer te gee wat aan hulle openbaar is. "Deur die Heilige Gees gedrywe", lees ons, "het die heilige mense van God gespreek" (2 Petrus 1:21). Die *resultaat* van die proses is die geskrewe Woord van God, "die boek van die waarheid" (Daniel 10:21). Die apostel se bekende uitspraak kom onmiddellik in die gedagtes op: "Die hele Skrif is deur God ingegee" (2 Timoteus 3:16).

Die geïnspireerde Skrif is God se boek van openbaring. As gevolg van openbaring en inspirasie kan ons die Bybel in ons hande neem en weet dat ons die geskrewe Woord van God in ons besit het.

GESKREWE

Die eerste opgetekende voorbeeld van sulke geskryfte word gevind in Eksodus 17:14, waar die Here kort na die oorlog met die Amalekiete aan Moses gesê het: "Skrywe dit as 'n aandenking in 'n boek...". Ons lees weer in Eksodus 24:4: "En Moses het al die woorde van die HERE opgeskrywe...". En weer in Eksodus 34:27: die Here het vir hom gesê "Skrywe vir jou hierdie woorde op ...". So kan ons voortgaan. Daar is baie ander tekste wat wys dat Moses meer, veel meer, geskrywe het, selfs die hele Pentateug, dit is die eerste vyf boeke van die Bybel (bv., Deuteronomium 31:9, 24-26; Numeri 33:1, 2).

DIE OORSPRONKLIKE

Nadat dit geskrywe was, was die geïnspireerde oorspronklike Skrifte, of "outografieë" (soos hulle genoem word), baie versigtig bewaar. Moses se boekrol is aan die priesters gegee wat dit naby die ark geplaas het. Ons lees in Deuteronomium 31:25, 26 dat "Moses aan die Leviete wat die verbondsark van die HERE gedra het, bevel gegee en gesê: Neem hierdie wetboek en sit dit neer aan die kant van die verbondsark van die HERE julle God, dat dit daar as getuie teen jou kan wees." (Vgl. Josua 1:8; 1 Konings 2:3; Nehemia 8:1).

Na Moses het Josua gekom, die outeur van die boek wat sy naam dra. Naby die einde van sy lewe, volgens Josua 24:26, het hy gedoen presies wat Moses gedoen het. Nadat hy 'n toevoeging tot Moses se boekrol gemaak het, het hy die boekrol in die heiligdom laat vervang. "En Josua het hierdie woorde in die wetboek van God geskrywe en 'n groot klip geneem en dié daar opgerig onder die eikeboom wat by die heilige plek van die HERE is".

Dit was nie lank voordat daar 'n verdere toevoeging was nie, hierdie keer deur Samuel, wat "die

² In die KJV word die Hebreeuse woord נִצְוָה vertaal as las.

³ Louis Gaussen, *Divine Inspiration of the Bible* (GrandRapids: Kregel Publications, 1971. Gepubliseer in Edinburgh in 1842 onder die titel, *Theopneustia: The Bible, its Divine Origin and Entire Inspiration, Deduced from Internal Evidence and the Testimonies of Nature, History, and Science*), p. 34.

reg van die koningskap voor die volk afgekondig (het) en dit in 'n boek geskrywe en voor die aangesig van die HERE neergelê (het). " (d.i., voor die aangesig van God, in die Allerheiligste by die ark van die verbond; 1 Samuel 10:25).

DIE TEMPEL

Toe die tabernakel vervang is deur die tempels, blyk dit dat hierdie kosbare oorspronklike na die meer permanente gebou oorgedra is. Daar kan moontlik na hulle verwys word in 2 Konings 22:8, waar Hilkia, die hoëpriester, opgeteken is dat hy gesê het: "Ek het die wetboek in die huis van die HERE gevind". Sommige geleerdes het voorgestel dat hierdie "boek van die wet" die oorspronklike eksemplaar van Moses was, wat tydens die goddelose heerskappy van Manasse en Amon deur die priesters versteek was en nou eers ontdek en onder die aandag van die koning gebring is.⁴ In 2 Kronieke 34:14, word dit genoem "die wetboek van die HERE ... deur die diens van Moses gegee". 'n Meer letterlike vertaling sou wees: "die wetboek van die HERE uit die hand van Moses".

BETEKENIS VAN DIE ARK

Dr. W.H. Green wys daarop dat om die dokumente in hierdie heilige plek te hou "in ooreenstemming met die gebruik van die vernaamste nasies van die oudheid" was. Hy sinspeel daarop dat "die Romeine, Grieke, Fenisiërs, Babiloniërs en Egiptenare hul heilige geskrifte, wat jaloers in hul tempels bewaar is, toevertrou het aan die sorg van amptenare wat spesiaal vir die doel aangewys is".⁵

Daar was egter belangriker redes waarom die boekrolle op hierdie plek bewaar is:

Die ark is in die goddelike heiligdom geplaas; en geskrifte wat aan die kant van die ark geplaas is, is dus *besonderlik met God verbind*. Hy is inderdaad die outeur van die Skrif. Wat Hy gesê het en wat die Skrif sê, is een en dieselfde ding (Romeine 9:17; Galasiërs 3:2). Hier is dus die geskrewe Woord van God en in die geheel kan hierdie geïnspireerde boeke "die woorde van God" genoem word (Romeine 3:2; vgl. Hand. 7:38).

Vroom Israeliete het verstaan dat die ark die troon van God was (Eksodus 25:22; Psalm 80:1). Die feit dat hierdie geskrifte naas die ark geplaas is, dui daarop dat dit goddelik gesaghebbend was. Die Skrif besit geweldige gesag. Dit vereis van die mens geloof sonder aarseling in sy leerstellings en onwankelbare gehoorsaamheid aan sy voorskrifte. Elke mens moet daarvoor buig. "Hy tog het 'n getuigenis opgerig in Jakob en 'n wet gegee in Israel, wat Hy ons vaders beveel het — om dit aan hulle kinders bekend te maak ..." (Psalm 78:5).

Aangesien hierdie Skrifte naby die ark in die hart van die tabernakel of tempel geplaas is, is dit van alle gewone boeke geskei. Hulle is klaarblyklik as heilig verklaar. God se geskrewe Woord is beslis suiwer en verhewe. Dit is die waarheid, sonder vermenging met foute. "Die woorde van die HERE is rein woorde, silwer wat gelouter is in 'n smeltkroes in die aarde, gesuiwer sewe maal." (Psalm 12:7). Die geïnspireerde geskrifte moet altyd vereer word as "die heilige Skrifte" (2 Timoteus 3:15).

Die ark het natuurlik sy versoendeksel gehad waarop offerbloed gesprinkel is (Eksodus 25:21); en die boeke is daar naby geplaas, en dit het miskien gesinspeel dat hulle die versoeningsleer verklaar en die enigste manier van toenadering tot God uiteensit. "So is dit geskrywe, en so

⁴ Dit was die mening van die ouer kommentators, Piscator, Poole, Clarke, Gill, en ander. Meer onlangs is dit ook ondersteun deur dr. Greg L. Bahnsen in "The Inerrancy of the Autographa", 'n hoofstuk ingesluit in die simposium "Inerrancy" onder redaksie van Dr. Norman L. Geisler (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1980), p. 167.

⁵ William Henry Green, *General Introduction to the Old Testament: The Canon* (London: John Murray, 1899), p. 11.

moes die Christus ly en op die derde dag uit die dode opstaan, en bekering en vergewing van sondes in sy Naam verkondig word ..." (Luk. 24:46, 47).

Een laaste gedagte: die boekrolle sou onder die vleuels van die Gêrubs gewees het (Eksodus 25:18-20), 'n aanduiding dat hulle goddelik *beskerm en bewaar* is. Alhoewel dit vandag dikwels ontken word, moet die leer oor die behoud van die Skrif geglo en met vrymoedigheid verklaar word. "Die Ou Testament in Hebreeus (wat die moedertaal van God se volk in die ou tyd was) en die Nuwe Testament in Grieks (die taal wat algemeen bekend was aan die volkere toe dit geskryf is), is onmiddellik deur God geïnspireer en deur sy buitengewone sorg en voorsienigheid in alle eeue suiwer bewaar en is daarom betroubaar" (Die Westminster Geloofsbelijdenis, Hoofstuk 1; Artikel 8)⁶. Ons Here het self gesê: "voordat die hemel en die aarde verbygaan, sal nie een jota of een titteltjie van die wet ooit verbygaan totdat alles gebeur het nie" (Matteus 5:18; vgl. Psalm 119:152; Jesaja 40:8).

EEN BOEK

God het mense bly inspireer totdat daar 'n wonderlike versameling boeke was (1 Kronieke 29:29; 2 Kronieke 9:29, 12:15; Jesaja 30:8; Jeremia 36:1, 2). Die vroegste van Moses se geskifte sou omstreeks 1450 v.C. gedateer word, terwyl Maleagi se skrywe êrens omstreeks 450 v.C. afgehandel sou wees. Dit was dus ongeveer 1000 jaar dat God genadiglik met mense gekommunikeer het en deur die bonatuurlike invloed van Sy Gees sy boodskappe laat neerskryf het, sonder enige dwaling in feite en leer. Hierdie geskifte is toe wonderlik bewaar. Ons moet daarop let dat hierdie versameling van die begin af in wese beskou is as een boek, genaamd "die boek van die HERE" (Jesaja 34:16).

KOPIEË

Die eerste keer dat kopiëring genoem word, is ten opsigte van die tien gebooie, wat oorspronklik natuurlik op kliptafels deur die Vinger van God geskryf is. Die eerste tablette, wat gebreek het, is op God se bevel deur Moses op nuwe tafels uitgebeitel, en die Here het dieselfde woorde daarop geskryf. Dit is toe dat God die reël vir kopiëring neergelê het: die kopie moet "volgens die eerste skrif" wees (Deuteronomium 10:4). En ons het vaste gronde om te glo dat hierdie reël streng toegepas is. Toe Jeremia se geskrewe boodskap deur koning Jójakim vernietig is, het God vir die profeet gesê om nog 'n eksemplaar te maak, maar bepaal dat dit 'n presiese afskrif moes wees. "Neem vir jou weer 'n ander rol", het hy gesê, "en skrywe daarop al die vorige woorde wat op die eerste rol was" (Jeremia 36:28). Gevolglik het Barug (die skrywer van Jeremia), onder die voorskrif van die profeet, al die woorde wat in die vorige boekrol geskryf is, herskryf (36:32 - die tweede boekrol was dus 'n akkurate afskrif van die eerste, alhoewel Barug by hierdie geleentheid materiaal uit Jeremia se geïnspireerde bediening bygevoeg het).

Daar is dus kopieë gemaak nie net van die Tien Gebooie nie, maar ook van ander dele van die Skrif. 'n Afskrif van die boek Deuteronomium, of selfs die hele Pentateug, sou in die hande van elke koning van Israel wees. "En as hy op die troon van sy koninkryk sit, moet hy vir hom 'n afskrif van hierdie wet in 'n boek skrywe, uit dié wat voor die Levitiese priesters lê" (Deuteronomium 17:18; vgl. 2 Kronieke 23:11). Die oorspronklike artikels was natuurlik onder toesig van "die priesters die Leviete"; en as daar staan, "hy (moet) vir hom 'n afskrif van hierdie wet in 'n boek skrywe", beteken dit waarskynlik nie dat hy dit self moet doen nie, maar dat hy moet reël dat iemand dit vir hom doen (vgl. 1 Samuel 1:3; 13:9; 1 Konings 8:62; Johannes 19:19, waar aan sommige mense gesê word om te doen wat byna sekerlik deur iemand anders gedoen is).

⁶ 'n Vertaling deur G. de Vente, 1987.

Om reg te kon funksioneer, sou regters toegang tot die verskillende wette van Moses nodig gehad het (2 Kronieke 19:10), so ook die priesters, veral diegene wat saam met sekere Leviete gestuur is om in die stede van Juda te gaan onderrig (2 Kronieke 17:7-9). In laasgenoemde geval word daar spesifiek gesê dat "hulle het in Juda onderrig gegee met die wetboek van die HERE by hulle" (v 9). Ons moet nie aanvaar dat slegs amptenare eksimplare van die Skrif besit het nie. Daar is bewyse wat daarop dui dat gelowiges oor die algemeen toegang tot Bybelse boeke gehad het (Psalm 1:4, Psalm 119).

DIE WERK VAN DIE SKRIFGELEERDES⁷

Oorspronklike geskrifte, soos ons reeds opgemerk het, word 'outografieë' genoem. Afskrifte staan bekend as 'apografieë'. Dit is duidelik dat die kopiëring van die Skrif baie versigtig gedoen was. Aanvanklik was die priesters hiervoor verantwoordelik (Deuteronomium 17:18), maar later het skrifgeleerdes (Hebreeus: sopherim, van saphar, om te skryf) hierdie rol aanvaar, soos die taal wat Jeremia, die profeet gebruik, aandui: "Ons is wys, en die wet van die HERE is by ons? Waarlik, kyk, bedrieglik werk die leuenpen van die skrywers." Diegene wat as skrifgeleerdes aangewys is, het oorspronklik baie verskillende verantwoordelikhede gehad. Na verloop van tyd het hulle egter op transkripsiewerk gekonsentreer; en daarom word 'n man soos Esra genoem "die priester-skrifgeleerde, wat skrifgeleerd was in die woorde van die gebooe en insettinge van die HERE oor Israel" [In die KJV word Esra 'n "scribe" genoem, 'n skrifgeleerde, Hebreeus: סֹפֵר.]

Dit is te verstane dat die vraag na kopieë van die Skrif baie groot geword het. Die skrifgeleerdes het dus "families" of "gildes" gevorm en saamgespan in hulle pogings om die beste moontlike resultate te verseker (1 Kronieke 2:55). Hulle kundigheid op hierdie gebied, tesame met hul diep eerbied vir die Heilige Skrif, het die produksie van uitstekende kopieë beteken. In werklikheid is slegs die boekrolle vertrou wat deur hierdie klas skrifgeleerdes gekom het.

Dit is werd om daarop te let dat die Jode, deur die voorsienigheid van God, groter sorg vir hul heilige geskrifte as enige ander volk in die antieke wêreld gehad het.

Die akkuraatheid was so goed dat die eksemplare van die skrifgeleerdes as die Woord van God en dus goddelik gesaghebbend aangehaal kon word. In 1 Konings 2:3 beveel Dawid, sy seun Salomo: "en onderhou die ordening van die HERE jou God deur te wandel in sy weë, deur sy insettinge, sy gebooe en sy verordeninge en sy getuïenisse te onderhou, soos geskrywe is in die wet van Moses". Koning Salomo sou slegs toegang gehad het tot 'n eksemplaar, soos genoem in Deuteronomium 17:18, 19; maar let op hoe hierdie eksemplaar beskryf word as dat dit "geskrywe is in die wet van Moses". So sorgvuldig is die kopiëring gedoen dat die voortvloeiende manuskrip die gesag van die oorspronklike behou het. Dit was die Woord van God en dit kan as sodanig aangehaal word.

VERLIES VAN DIE OORSPRONKLIKES

Jerusalem val in 586 v.C. in die hande van die Babiloniërs. Die stad het verskriklike skade gely en die groot tempel wat Salomo gebou het, is heeltemal verwoes (2 Kronieke 36:17-19). Alhoewel dit nie in die geskiedenis genoem word nie, is dit byna seker dat die oorspronklike geskrifte saam met die stad vergaan het. Alles was egter nie verlore nie. Teen daardie tyd was daar talle eksemplare gemaak en sommige daarvan is na die land van ballingskap weggevoer; want ons sien Daniël aanhaal uit wat 'n afskrif van die Wet van Moses moes wees (Daniël 9:11) en hy maak ook melding van Jeremia se profesie, waarvan 'n afskrif ook in sy besit moes wees (9:2).

In 537 vC het die Jode begin terugkeer uit hul gevangenskap en ons weet dat Esra die aanbidding in Jerusalem hervestig het "soos geskrywe is in die boek van Moses" (Esra 6:18). Dit suggereer dat hulle nog steeds eksemplare van die Skrif gehad het en dat hulle dit kon raadpleeg wanneer hulle die aanbidding vir die tweede tempel gereël het. Volgens Nehemia 8:1 het die volk Esra eintlik gevra om "die boek van die wet van Moses, wat die HERE Israel beveel het" te bring. Dit was nie die oorspronklike nie - slegs 'n eksemplaar - maar tog word dit betekenisvol beskryf as "die boek van die wet van Moses". Ons lei uit sulke Skrifgedeeltes af dat God sy Woord wonderlik bewaar het.

⁷ Sien Voorwoord by die Afrikaanse Vertaling, p. 4, laaste paragraaf. In die res van die boek sal "scribe" telkens met "skrifgeleerde" vertaal word.

DIE GROOT SINAGOG

Die geskiedenis van die Ou Testament eindig nogal skielik met die terugkeer uit ballingskap; maar volgens die latere boeke blyk dit dat Esra die leierskap van 'n liggaam van geleerde en wyse manne aangeneem het (Nehemia 8:4, 7, 13; vgl. Esra 7:6, 11, 22). Volgens die Joodse tradisie, het Esra, nadat die Jode teruggekeer het, die Groot Sinagoge tot stand gebring met die doel om die godsdienstige lewe van die nasie te herorganiseer. Hierdie raad - want dit was wat dit werklik was - het uit 120 lede bestaan en die profete Haggai, Sagaria en Maleagi ingesluit. Die "Manne van die Groot Sinagoge" het alle eksemplare van die Heilige Skrif wat hulle kon vind, versamel. Hierdie eksemplare is onderwerp aan deeglike ondersoek en vergelyking. Baie klein foute, wat per ongeluk gemaak is, is nou reggestel. Hierdie was foute soos die weglating van 'n letter, 'n woord of miskien selfs 'n reël. Dat hulle in sommige manuskripte ingekruip het, is glad nie verbasend nie as ons onthou dat daar ten minste agt pare Hebreeuse letters is wat dieselfde lyk, selfs byna identies. Die pligsgetrouste van die skrifgeleerdes was nie onfeilbaar nie. Uiteindelik is die kopieë egter reggestel en as daar was wat erg foutief was, is dit begrawe in 'n 'genizah', 'n heilige plek naby 'n Joodse sinagoge. As gevolg van die werk van die Groot Sinagoge blyk dit dat die Tweede Tempel 'n teks ontvang het wat baie ooreenstem met die latere, ontvangte Hebreeuse teks.⁸

Teen die tyd dat ons Here op die toneel gekom het, was daar baie betroubare eksemplare beskikbaar. Die Here Jesus het voortdurend 'n beroep op die heilige Skrif gedoen. Hy het in die sinagoges van hulle voorgelees (Luk. 4:16); Hy het in sy openbare bediening uit hulle aangehaal (Matteus 19:3-5; 21:16, 42); en Hy het sy hoorders aangespoor om dit self te lees (Johannes 5:39). Daar kan geen twyfel bestaan dat Hy die bestaande eksemplare as die Woord van God beskou het nie. Alhoewel Hy Fariseïese interpretasies en glosse reggestel het, het Hy *nooit die integriteit van die Hebreeuse teks bevraagteken nie*. Hy kon sê: "Daar is geskrywe" (Matteus 4:4, 7, 10) en, weer, "die Skrif kan nie verbreek word nie" (Johannes 10:35). Dieselfde geld natuurlik vir die Apostels (Hand. 1:16, 4:25, 28:25; Hebreërs 1:1, 6, 7; ens.).

Daar kan geargumenteer word dat dit te veel bewys, vir soverre die Septuagint (LXX: die Griekse vertaling van die Ou Testament deur Alexandrynse Jode rondom 250 vC) ook voortdurend in die Nuwe Testament aangehaal word, sonder om ooit een keer in twyfel getrek te word. Kan dit dus nie op dieselfde veronderstelling gesê word dat dit die Septuagint as 'n geïnspireerde en akkurate teks aandui nie? Nee, daar is 'n ernstige fout in sulke redenasies. Die feit is dat daar 'n aantal plekke in die Nuwe Testament is waar dit blyk dat die Septuagint-weergawe doelbewus verwerp is (bv. Matteus 2:15⁹, waar die LXX lui: "Out of Egypt I called his children" [Engelse vertaling van Brenton]; Romeine 10:15¹⁰, waar die LXX lees: "I am present as a season of beauty upon the mountains, as the feet of one preaching glad tidings of peace, as one preaching good news". [Engelse vertaling van Brenton] Kyk ook: Romeine 11:4; 1 Petrus 4:8).

Terwyl sommige aanhalings uit die Nuwe Testament voorkeur gee vir die weergawe van die Septuagint, sal die variasie in hierdie gevalle baie gering wees en glad nie in betekenis nie (bv. Matteus 15:8, 9 - Hebreëus: "... hulle hart het hulle ver van my verwyder, en hulle vrees vir my

⁸ Further information on the state of the text at this period may be found in John H. Skilton, "The Transmission of the Scriptures", in *The Infallible Word, a Symposium by the Members of the Faculty of Westminster Theological Seminary*, third revised printing (Philadelphia: Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1967) pp. 153ff. See also Thomas Hartwell Horne, *An Introduction to the Critical Study and Knowledge of the Holy Scriptures*, seventh edition, (London: T. Cadell, 1834), 2:34.

⁹ 1933/53 vertaling: Uit Egipte het Ek my Seun geroep.

¹⁰ 1933/53 vertaling: Hoe lieflik is die voete van die wat die evangelie van vrede verkondig, van die wat die evangelie van die goeie verkondig!

het 'n voorskrif vir mense geword, iets wat geleer word "; Handeling 13:34 - Hebreeus: " Ek sal u die barmhartigheid van Dawid gee", maar die Nuwe-Testamentiese Griekse teks haal eintlik hier aan die Septuagint, soos in die kantlyn van ons Authorised Version (King James Vertaling): Ek sal aan julle gee die heilige weldade van Dawid wat betroubaar is.").

Verder is die doel met die aanhaling uit die Septuagint-weergawe dikwels om die bedoelde betekenis van die oorspronklike duideliker na vore te bring (sien: Romeine 10:18, waar die weergawe van 'stem' verkies word bo die Hebreeuse קו, 'n ietwat onduidelike uitdrukking, hoewel dit as 'n "snaar" van 'n musiekinstrument min of meer dieselfde beteken).

"Ons vind nie", sê dr. Roger Nicole, "'n voorbeeld van 'n Nuwe-Testamentiese afleiding of toepassing wat logies uit die Septuagint afgelei word en wat nie op grond van die Hebreeuse teks gehandhaaf kan word nie". Hy sluit af: "Die gebruik van die LXX in aanhalings dui nie daarop dat die skrywers van die Nuwe Testament hierdie weergawe as geïnspireerd op sigself beskou het nie ... Maar hulle bereidwilligheid om die LXX te gebruik, ondanks sy gebreke, leer ons die belangrike les dat die basiese boodskap wat God van plan was om aan ons te lewer, selfs deur 'n vertaling oorgedra kan word, en dat 'n beroep op 'n weergawe gedoen kan word vir sover dit ooreenstem met die oorspronklike ".¹¹

Om terug te keer na ons vroeëre punt: die feit dat ons Here en sy apostels eerste-eeuse Hebreeuse teks onderskryf het, toon dat die teks akkuraat en betroubaar was.

DIE BEROEMDE MASORETE

Soos ons gesien het, het God skrifgeleerdes, of sopherim, opgewek om 'n merkwaardig suiwer teks te lewer. Dit was ander se taak om hulle werk voort te sit en die nodige stappe te neem vir die bewaring van die teks. Dit was die Masorete, 'n naam afgelei van die Hebreeuse woord 'Massorah' wat 'tradisie' beteken. Dit was families van Joodse geleerdes en tekskritici wat uiteindelik akademies geopen het, een in Tiberius (aan die kus van die see van Galilea) en een in Babilon (in die Ooste). Niemand weet presies wanneer die Masorete die eerste keer verskyn het nie. Sommige meen dat hulle bestaan teruggevoer kan word tot die eerste eeu nC. Ander dateer hul begin later, êrens rondom 500 nC. Wat ook al korrek is, die Masorete se prestasie is wat regtig saak maak.

Jerusalem is vernietig in 70 nC. As gevolg hiervan is die Jode deur die verskillende lande van die Romeinse ryk versprei. Die Masorete het geweet dat hierdie verspreide Jode en hulle nageslagte afskrifte van die Heilige Skrif sou benodig, en hulle het geglo dat sekere dinge gedoen kon word om die suiwer Hebreeuse teks te bewaar. Met die oog daarop het hulle belangrike inligting oor die teks versamel en gedetailleerde reëls neergelê vir die korrekte kopiëring daarvan.

Hulle het vokaalpunte (Hebreeus het geen vokale nie) ingevoer, vaste aksente (om die korrekte uitspraak te verseker), die betekenis van woorde (waar dubbelsinnigheid bestaan) verduidelik, kanttekeninge verskaf (om onduidelikheid te verwyder) en bedoelde pouses aangedui (wat dikwels die betekenis beïnvloed). So noukeurig was hulle in hul studies dat hulle selfs die verse, woorde en letters van die Ou Testament getel het, byvoorbeeld deur op te let dat Aleph 42 377 keer voorkom; Beth, 38 218 keer; Gimel, 29 537 keer; en so aan.

Kopieskrywers moes die streng reëls van die Talmud volg, wat die volgende ingesluit het: slegs die velle van skoon diere moes gebruik word; elke vel moet dieselfde aantal kolomme bevat; daar moes nie minder nie as agt-en-veertig en nie meer as sestig reëls nie; swart ink moes volgens 'n spesifieke resep voorberei word; geen woord of letter moes uit die geheue geskryf

¹¹ Roger Nicole, "New Testament Use of the Old Testament", in *Revelation and the Bible*, Carl F.H. Henry, ed. (London: The Tyndale Press, 1959), pp. 142-43. Sien ook die kommentaar van Walter C. Kaiser Jnr, *The Uses of the Old Testament in the New* (Chicago: Moody Press, 1985), pp. 4ff.

word nie; as so min as wat 'n letter weggelaat is, of verkeerdelik ingevoeg is, of selfs as een letter aan 'n ander raak, moes die vel vernietig word; drie foute op 'n bladsy het beteken dat die hele manuskrip veroordeel is; en hersiening van die kopie moes binne 30 dae plaasvind, want anders moes dit verwerp word. 'n Manuskrip wat hierdie proses oorleef, kan beswaarlik anders as verbasend akkuraat wees.

'N MASORETIESE TEKS

Die Masorete se doel was om die Ou Testament van elke vorm van verandering te bewaar; en dit was om dié doel te verseker dat hulle hul versameling gedetailleerde aantekeninge (die Massorah) gemaak het. Die Jode noem hul voltooië werk "Die heining van die wet". As gevolg van hul arbeid het ons vandag 'n standaard en tradisionele teks.

Die teks waaruit die King James weergawe vertaal is, word die Ben Chayyim-teks genoem (na Jacob ben Chayyim, onder wie se redaksie dit in 1524-5 gedruk is) en dit is soortgelyk aan die teks van Ben Asher (wat in die tiende eeu geleef het in Tiberius, in Palestina, en wat saam met lede van sy familie 'n akkurate uitgawe van die Masoretiese Teks opgestel het). Dit is 'n getroue en betroubare teks.

Deur God se spesiale voorsienigheid kan ons met vertroue sê dat ons in die Hebreeuse Masoretiese teks 'n teks het wat baie naby aan die Hebreeuse oorspronklike is.

OU TESTAMENT OPSOMMING

Om op te som: Wat was dan die middel wat God gebruik het om die behoud van sy Woord te verseker?

Die eerste was die Jode se diep eerbied vir die Heilige Skrif. 'n Jood bewee letterlik voor die geskrewe Woord. Volgens Philo en Josephus sou hulle enige pyniging ly, en selfs die dood self, eerder as om iets in die Heilige Skrif te verander. God het hierdie eerbied vir die teks gebruik om te verhoed dat dit vervals en beskadig word.

Tweedens was daar die plegtige opdragte van die Skrif, soos Deuteronomium 4:2: "Julle mag by die woord wat ek julle beveel, niks byvoeg nie, en julle mag daar niks van weglaat nie". Hierdie opdragte, uitgereik met goddelike gesag, het ware vrees in die harte van mense ingeboesem.

Derdens is hierdie boekrolle in die Allerheiligste neergelê. Daar was geen plek wat op aarde nie wat meer heilig was nie, dit het hulle buite die bereik van steurende hande geplaas.

Vierdens, die blote professionaliteit van die skrifgeleerdes en Masorete het 'n suiwer teks beveilig en bewaar. Hulle was groot geleerdes, vaardig in die goddelike wet en vereer as uitleggers van die Heilige Skrif.

Vyfdens was daar die toesig oor profete. Gedurende die Ou Testamentiese tydperk het profete 'n unieke bediening beoefen en was hulle in staat om oor die kopiëringwerk toesig te hou. Enige fout in transkripsie sou vinnig deur hulle opgespoor kon word.

Sesdens het die Jode voortdurend hul Skrif gekopieer, soos Deuteronomium 6:7 duidelik aantoon: "... en jy moet dit jou kinders inskerp en daarvoor spreek as jy in jou huis sit en as jy op pad is en as jy gaan lê en as jy opstaan ". Hierdie kopieë het sodanige vertroudheid in die teks tot gevolg gehad dat indien soveel as 'n woord verander sou word, dit onmiddellik opgemerk sou word en dat daar sonder twyfel 'n sterk en selfs hewige protes sou wees.

In die sewende plek het Christus en sy apostels die Skrif bevestig soos dit in hulle tye ontvang is. Die standaardteks wat deur hulle gebruik word, is dieselfde as wat ons vandag gebruik. Hulle onbetwisbare aanhaling daarvan as God se Woord is 'n onbetwisbare seël van die egtheid en betroubaarheid daarvan.

Hierdie en ander oorwegings laat ons glo dat God die Ou-Testamentiese teks wonderlik bewaar het. Wanneer die Ou Testament gelees word, volgens die Masoretiese teks, kan ons glo dat ons die Woord van God lees en hoor. Hoe interessant dit ook al is, dit is nie vir ons om *eienaardige weergawes* uit die Dooie See-rolle, die Latynse weergawe of enige ander bron te aanvaar nie.

God het sy Woord *bewaar*. Dit moet nie verstaan word dat God dwarsdeur die geskiedenis herhaalde wonderwerke gedoen het nie, en ook nie dat hy die verskillende rabbi's en skrifgeleerdes wat aan die teks gewerk het, "geïnspireer" het nie. Ons gee toe dat die outografieë lankal vergaan het en dat sommige foute in die weergawes wat nou beskikbaar is, ingesluip het. Daar is dus behoefte aan tekskritiek. Die leerstelling van "voorsorgbehoud" vereis 'n noukeurige definisie. Wat presies bedoel ons daarmee? Hier wil ek die woorde van professor John H. Skilton aanhaal: "God wat die Skrif gegee het, wat alles doen volgens die raad van sy wil, het 'n merkwaardige sorg oor sy Woord uitgeoefen, het dit in alle eeue in 'n toestand van wesenlike reinheid bewaar, en dit in staat gestel om die doel te bereik waarvoor hy dit gegee het".¹²

Die Hebreeuse teks is dus oorspronklik deur Moses en die profete gegee; dit is getrou gekopieer deur die skrifgeleerdes, gestandaardiseer deur Esra saam met die Manne van die Groot Sinagoge, bekragtig deur ons Here en sy apostels, en met noukeurige sorg deur die Masorete geredigeer. Ortodoksie vereis dat ons met vrymoedigheid ons geloof in die Ou Testament, soos vertaal uit die Hebreeuse Masoretiese teks, bevestig.

¹² Skilton, p. 143.

Die Nuwe Testament

Die Here Jesus Christus het aan die Ou Testamentiese Skrif 'n geïnspireerde gesag toegeskryf (Matteus 5:18; 15:3; Markus 12:36; Johannes 10:35). Hy het ook belowe dat Hy, na sy terugkeer na die hemel, die Gees van God sou stuur om verdere waarheid aan sy uitverkore dienaars te kommunikeer en hulle in staat te stel om dit op te teken. Dit sou die Christelike Kerk 'n onfeilbare gids gee. "Die Trooster", het Hy gesê, "die Heilige Gees, wat die Vader in my Naam sal stuur, Hy sal julle alles leer en sal julle herinner aan alles wat Ek vir julle gesê het" (Johannes 14:26; vgl. 16:12, 13).

Aanvanklik was daar slegs mondelinge onderrig. Dit het egter gou geblyk dat die Christelike waarheid neergeskryf moes word. Eerstens het die apostels (die getuies van ons Here in die dae in die vlees) na verre lande begin reis en kort voor lank sou hulle almal deur die dood verwyder word (2 Timoteus 4:6; 2 Petrus 1:14); ook het die toenemende aantal nuwe bekeerlinge en kerke gereelde, gedetailleerde en omvattende onderrig nodig gehad (Luk. 1:3, 4; Hand. 1:1); en verder, vals en ketterse geskrifte, wat selfs toe in omloop was, het ernstige leerstellige verwarring veroorsaak (2 Tessalonisense 2:1, 2; 3:17).

Die Heilige Gees, wat dit alles vooruit gesien het, het Sy bonatuurlike invloed op sekere uitverkore mans uitgeoefen sodat hulle neergeskryf het wat onfeilbaar en foutloos was. Aan die einde van sy Evangelie beskryf Johannes homself dus as "daardie dissipel wat van hierdie dinge getuig en hierdie dinge geskryf het", en voeg by: "en ons weet dat sy getuienis waar is" (Johannes 21:24, 25; vgl. 1 Korintiërs 14:37; Galasiërs 1:20; Filippense 3:1; 1 Johannes 1:4; ens.).

CHRISTELIKE WAARHEID NEERGESKRYF

So het die Nuwe-Testamentiese Geskrifte ontstaan. Aanvanklik is hulle in Grieks geskryf, wat die algemene taal van die Romeinse Ryk was in die tyd toe die Christendom ontstaan het. Die skrifte is neergeskryf op spesiaal voorbereide materiale: "papyrus" ('n papieragtige stof, vervaardig uit die kern van die papyrusplant) en later "perkament" (vel van die dier, wat "velyn" genoem is as dit besonder fyn van gehalte was). In uiterlike vorm sou die dokumente soos rolle (as papyrus) en boeke (as perkament of velyn) gelyk het. Die tegniese naam vir laasgenoemde is kodekse.

Wat die gebruikte penne betref, sou dit riet- of veerpenne gewees het (gemaak van stingels of vere), en die ink sou byna seker swart en koolstof gebaseer gewees het (gemaak van roet en gemeng met gom). Later, in ongeveer die vyfde eeu, is 'n rooi metaalagtige ink (berei van gal-appels) gebruik, maar dit lyk asof dit slegs gebruik is om te beklemtoon.

Daar is natuurlik verwysings in die Nuwe Testament na "skryf", "papier (papyrus) en ink", en ook na "boeke" en "perkamente" (dit wil sê perkamente van voorbereide velle). Kyk: 2 Timoteus 4:13; 2 Korintiërs 3:3; 2 Johannes 12; en 3 Johannes 13. 'n Interessante vraag ontstaan nou: wat het geword van hierdie oorspronklike dokumente?

DIE GODDELIKE OORSPRONKLIKES

Die vroeë Christene het hulle dadelik erken as goddelik gesaghebbend (1 Korintiërs 14:37), en hierdie tekste is eers gelees deur diegene na wie hulle gestuur is, hetsy individue of kerke, en daarna is dit versprei sodat soveel as moontlik voordeel kan trek uit die apostels se leringe (1 Tessalonisense 5:27; Openbaring 1:3; Kolossense 4:16; 2 Petrus 3:15, 16). Ongelukkig kon hierdie oorspronklike (of "outografieë") nie lank oorleef het nie, deels omdat dit geneig was om bros te word en voortdurende gebruik dit gou laat verbroekel het, en deels omdat hulle blootgestel was aan die gevare van ongeluk en vervolging.

Daar kan moontlik verwys word na die oorspronklike in 'n verhandeling van ongeveer 200 nC.

Tertullianus, een van die vroeë kerkvaders, was verantwoordelik vir 'n verhandeling getiteld "Die voorskrif teen ketters" en in die ses en dertigste hoofstuk het hy geskryf: "Kom nou, jy wat 'n beter nuuskierigheid sou geniet, . . . loop oor die apostoliese kerke, . . . waarin hulle eie outentieke geskrifte gelees word, . . . Achaia is baie naby jou (waarin jy Korinthe vind). Aangesien jy nie ver van Macedonië af is nie, het jy Philippi; (en ook daar) het jy die Thessalonicense. Aangesien jy na Asië kan oorsteek, kry jy Efese. Aangesien jy boonop naby Italië is, het jy Rome, waaruit selfs die gesag (van apostels self) in ons eie hande kom." ¹³

Alhoewel sommige geleerdes dit ontken, word deur ander bevestig dat die verwysing hier na die Griekse oorspronklikes verwys. Daar word gesê dat Tertullianus sy lesers versoek om die plekke te besoek waar die oorspronklike artikels bewaar word en sodoende self die goddelike en heilige geskrifte van die Nuwe Testament te sien. ¹⁴

AKKURATE KOPIEERING

Hoe dit ook al sy, die apostels se eie manuskripte sou byna beslis nie veel langer as die jaar 200 nC behoue gebly het nie. Tog het ons Here geïmpliseer dat die Christelike Geskrifte behoue sou bly. "Die hemel en die aarde sal verbygaan", het Hy gesê, "maar my woorde sal nooit verbygaan nie" (Matteus 24:35; vgl. 28:20; Markus 8:38; 1 Petrus 1:23-25). Die bewaring daarvan is natuurlik verseker deur getroue en pligsgetroue kopiëring.

Selfs in die apostoliese tyd was eksemplare van boeke uit die Nuwe Testament in die besit van sowel individue as kerke. Petrus was in elk geval vertrou met Paulus se brief aan die Christene wat in Klein-Asië (Galasiërs, Efesiërs of Kolossense) gewoon het, en hy dui inderdaad baie duidelik aan dat hy bekend was met "al die briewe" [van Paulus] (2 Petrus 3:15, 16). Die kerk in Kolosse is meegedeel dat Paulus se brief aan hulle geensins as hul besondere eiendom moes beskou word nie, maar dat hulle moes sorg dat dit - waarskynlik 'n kopie - "ook in die gemeente van die Laodicense gelees word". Die Kolossense het verder gesê: "Julle (lees) ook dié" - weer eens waarskynlik 'n kopie "uit Laodicea" (waarskynlik Efesiërs; Kolossense 4:16). Kort voor lank was daar versamelings van hierdie boeke. Christelike kerke het hele stalle nodig gehad om in die openbare eredienste te lees.

Dit word indirek bevestig deur die geskrifte van die Apostoliese Vaders in die tweede eeu. Ter wille van die kortheid kan daar slegs na een daarvan verwys word: Polycarpus, 'n dissipel van die apostel Johannes. Hy skryf aan die Filippense en haal baie aan uit die evangelies en sendbriewe en spreek dan sy vertroue uit dat die Filippense self "goed vertrou is met die Heilige Geskrifte". ¹⁵ Teen hierdie was daar vir seker kopieë gemaak en getuienis dui daarop wat dit wyd gesirkuleer was.

Die eerste kopieë is moontlik deur die apostels self gemaak. Paulus, in sy Romeinse gevangenis, het gevra dat daar vir hom "die boeke, veral die perkamente" gebring moes word

¹³ The Ante-Nicene Fathers, Tertullian, On Prescription against Heretics, chap. 36 (Grand Rapids: William Eerdmans Publishing Company, 1979), 3:260.

¹⁴ Dr A. Cleveland Coxe, wat die werke van Tertullianus vir die oorspronklike Edinburgh-uitgawe verwerk het, gee toe dat die "veel omstrede frase ('hul eie outentieke geskrifte') na die outografieë, of die Griekse oorspronklikes, kan verwys". Hy meen egter dat daar 'waarskynlik' verwys word na die 'volledige onverminkte eksemplare'. Edward Miller (wat verskeie van Dean Burgon se werke geredigeer het) blyk te glo dat Tertullianus verwys na die oorspronklike manuskripte. Hy het geskryf: "Tertullianus, terwyl hy met ketters argumenteer, vra hulle om die outografieë van die apostels in Korinte, of Thessalonika, of Efese of Rome te raadpleeg, waar dit bewaar en in die openbaar gelees word." (*A Guide to the Textual Criticism of the New Testament* [London: George Bell and Sons, 1886], p. 72).

¹⁵ The Ante-Nicene Fathers, Polycarp, *The Epistle of Polycarp to the Philippians*, chap. 12, 1:35.

(2 Timoteus 4:13). JP Lilley suggereer dat "die 'perkamente' moontlik afskrifte of gedeeltes van die Skrif was of selfs van sy eie briewe aan die Kerke".¹⁶ Dit word ook veronderstel - en dit is waarskynlik so - dat Johannes sewe eksemplare van sy "Openbaring" voorberei het en een na elk van die sewe gemeentes van Klein-Asië gestuur het (Openbaring 1:4-6; 2:1, 8, 18, ens.).¹⁷

As die apostels self nie altyd verantwoordelik was vir die kopiëring nie, is dit waarskynlik dat die werk dikwels deur hulle sekretarisse gedoen is. Ons weet vir seker dat sulke mense soms gebruik is om boeke of briewe te skryf (Romeine 16:22; 1 Petrus 5:12). Waarom sou hulle nie kopieerwerk gedoen het nie?

"Skrifgeleerdes", oorspronklik gelykstaande aan "sekretarisse" (Esra 4:8; Ester 3:12; Jeremia 8:8), is aan die Christelike Kerk belowe. "Kyk," het ons Here gesê, "Ek stuur profete en wyse manne en skrifgeleerdes na julle toe ..." (Matteus 23:34; vgl. 13:52). Ons kan veronderstel dat dit onder Paulus se assistente was. Die apostel verwys inderdaad na "Senas, die wetgeleerde en Apollos" (Titus 3:13).

Die kopieerders het hierdie dokumente noukeurig getranskribeer. Hoe kan ons hieroor seker wees? In die *eerste plek* is hierdie Nuwe-Testamentiese boeke met dieselfde heiligheid bejeën as die Ou-Testamentiese Geskrifte (1 Timoteus 5:18, wat Lukas 10:7 en Deuteronomium 25:4 noem, as "Skrif", en 2 Petrus 3:16 wat Paulus se sendbriewe in dieselfde kategorie plaas as "die ander Skrifte"). *Tweedens*, byna al die vroeë kopieerders sou gehuurde of bekeerde Joodse skrifgeleerdes gewees het, wie se eerbied vir God se geskrewe Woord hulle gedwing het tot volmaakte akkuraatheid in die transkripsie (Jeremia 36:28; vgl. Deuteronomium 10:4). *Derdens* het die geskrifte self beweer dat hulle die geïnspireerde en gesaghebbende Woord van God is en die strengste verbodsbepalings uitgespreek teen enige vorm van knoeiery met die heilige teks (1 Korintiërs 2:13; 2 Korintiërs 2:17; Openbaring 22:18, 19). *Vierdens*, wetende dat die apostels nog leef en aktief was, sou die vroeë kopieerders des te versigtiger gewees het om kopieë van prima gehalte te maak. *Vyfdens*, en ten slotte, as die taak om kopieë te maak aanvanklik toegewy was aan die medewerkers van die apostels wat as "evangeliste" bekend gestaan het (en volgens Eusebius was dit hulle verantwoordelikheid om aan "nuwe bekeerlinge die boek van die goddelike Evangelies te gee"),¹⁸ moet onthou word dat hierdie manne die wonderbaarlike gawes van die Heilige Gees ontvang het en dat hulle dus spesiaal toegerus was om die geïnspireerde teks te bewaar (2 Timoteus 1:6, 4:5).

Verder is daar 'n goddelike faktor wat nie misgekyk mag word nie. In sy toesig en genadige voorsienigheid het God klaarblyklik gesorg dat die gesagvolle teks van die Nuwe Testament aan toekomstige geslagte oorgedra word.

TEKSTUELE VARIANTE

Nieteenstaande dit alles, het daar wel in sommige eksemplare foute voorgekom, en namate daar meer eksemplare gemaak is, het daar 'n aantal variante lesings begin verskyn. Dit word gewoonlik geklassifiseer as (1) *onopsetlike veranderinge*, en (2) *opsetlike veranderinge*. Die onopsetlike tipe sluit in verkeerd gespelde woorde, verwarring van letters, veranderinge in die woordorde, die gebruik van sinonieme of verbale ekwivalente, en die weglating of herhaling van letters, woorde, reëls en selfs gedeeltes. Verreweg die grootste aantal variante is te wyte aan glipse soos hierdie aan die kant van die skrifgeleerdes.

¹⁶ J.P. Lilley, *The Pastoral Epistles* (Edinburgh: T & T Clark, 1901), p. 216.

¹⁷ Caspar Rene Gregory, *Canon and Text of the New Testament* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1907), p. 309. Dr Gregory skrywe: "No one will imagine...that only those letters and not the book of Revelation were to be sent to the churches, for that verse (Revelation 1:11)says that John is to write in the book what he sees, that is to say the visions which follow, and send it to the churches" (p. 310).

¹⁸ The Ecclesiastical History and Martyrs of Palestine, *Eusebius, Ecclesiastical History*, book 3, chap. 37. (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1928).

Daar is wel opsetlike veranderinge, waarmee ons bedoel dat daar doelbewus met die heilige teks gepeuter was, gewoonlik in die belang van 'n bepaalde teologie of leerstelling. Dionysius, 'n predikant in Korinthe, betreur in 'n brief van ongeveer 168-170 nC die feit dat sy eie briewe verander is, en voeg dan toe: "Dit is dus nie wonderlik as sommige hulself daarop ingestel het om met die Dominikaanse Skrifte te peuter nie".¹⁹ 'n Onbekende skrywer (sommige mense dink dit was Hippolytus, ander dink dit was Gaius), skryf êrens rondom 230 nC: "Hulle (kettere) het die goddelike Skrifte vreesloos die hande opgelê en gesê dat hulle het dit reggestel".²⁰ Wie was die kettere wat dit gewaag het om so iets te doen?

Sommige is feitlik onbekend, soos Asclepiades, Theodotus, Hermophilus en Apollonides, maar ander was bekend as byvoorbeeld sommige van die vroeë gnostici (wat geleer het dat saligheid deur middel van geheime kennis verkry kan word): Basilides, Valentinus en natuurlik Marcion, wat slegs sy verminkte weergawes van Lukas se evangelie en tien van die Pauliniese sendbriewe as kanon aanvaar het. "Marcion het die mes uitdruklik en openlik gebruik, nie die pen nie, aangesien hy so 'n versnippering van die Skrif gemaak het as wat pas by sy eie uitleg."²¹

DIE REPRODUKSIE VAN DIE OUTENTIEKE TEKS VAN DIE NUWE TESTAMENT

Ortodokse leraars was ten volle bewus van hierdie goddelose veranderinge en het dit blootgelê in hulle leer en in hul geskrifte. As gevolg hiervan word manuskripte wat as foutief beskou word, gewoonlik nie gebruik vir kopiëring nie. Slegs daardie kopieë wat die oorspronklike getrou bewaar het, het die standaarddokumente geword waaruit meerdere kopieë gemaak is.

Het ons egter bewyse om te glo dat dit inderdaad gebeur het?

Vroeë Christelike leiers het beslis beweer dat hulle die verskillende manuskripte kon evalueer en besluit wat die beste en akkuraatste is. In sy groot werk "Against Heresies" verwys Irenaeus byvoorbeeld na "die mees goedgekeurde en oudste eksemplare".²² Die soort kriteria wat gebruik word om 'n getroue teks te bepaal, is soos volg:

1. Die identiteit van die kopieerder. As hy 'n gewone Christenman was, sou sy eksemplaar waarskynlik 'n aantal foute bevat. As daar aan die ander kant bekend was dat hy 'n apostoliese assistent of professionele skrifgeleerde is, kan 'n baie hoë mate van akkuraatheid verwag word.

2. Die aard van die manuskrip waaruit die kopie gemaak is. In die vroegste tye was dit miskien die geïnspireerde oorspronklike, maar later sou dit beslis self 'n kopie gewees het. Nou was baie kopieë wat ons "private" kopieë noem: dit wil sê, wat bedoel was vir persoonlike godsdienoefening. Sommige was egter "amptelike" kopieë waaruit Christenpredikante in die openbare eredienste gelees en gepreek het. Laasgenoemde sal altyd baie meer betroubaar wees as eersgenoemde. Kopieë wat hieruit gemaak word, sal baie van hul betroubaarheid behou.

3. Die aantal kopieë wat reeds gemaak is. 'n Kopie van die oorspronklike of een van die vroegste eksemplare van die oorspronklike is baie meer geneig om 'n getroue teks te wees as 'n kopie met 'n lang en ingewikkelde herkoms. Daarom is die oudste eksemplaar nie altyd beskou as die beste nie, want dit is moontlik uit 'n ander kopie van dieselfde tyd gekopieer, terwyl 'n latere eksemplaar van 'n veel vroeër kopie, naby die oorspronklike, gekopieer is.

¹⁹ Ibid., book 4, chap. 23.

²⁰ Ibid., book 5, chap. 28.

²¹ Tertullian, chap. 38, 3:262.

²² The Ante-Nicene Fathers, *Irenaeus, Irenaeus against Heresies*, book 5, chap. 30, sect. 1, 1:558.

4. Die plek waar die kopie gevind is. Kerke self het die bewakers van die suiwer Woord van God geword (soos vroeër die geval met plaaslike sinagoges); en as die gekopieerde dokument in 'n kerk bewaar is, kan 'n mens redelik seker wees dat dit 'n erkende, ware en behoorlike transkripsie is.

5. Die algemene kwaliteit van die eksemplaar. Sommige eksemplare is klaarblyklik foutief. Hulle is sleg geskryf en vol wanorde van die mees tasbare karakter. Wie dit ook al vervaardig, was onkundig of onverskillig - of natuurlik albei. Dit sal nie as betroubare getuies van die outentieke Nuwe-Testamentiese teks beskou of gebruik word nie. Die noukeurig geskrewe kopieë sou egter vertrouwe inboesem en gevolglik sou hulle noukeurig getranskribeer word.

6. Die ooreenkoms met ander bestaande kopieë. Dit sou 'n fout wees om aan te neem dat 'n kopieerder slegs een teks voor hom gehad het. In die eerste twee eeue was daar 'n vinnige vermenigvuldiging van kopieë, dus was dit moontlik om kopieë te vergelyk om vreemde lesings op te spoor en op dieselfde manier vas te stel wat die geïnspireerde skrywers eintlik geskryf het. Die vroeë Christene was in 'n baie beter posisie om dit te doen as ons. Hulle het immers toegang gehad tot manuskripte wat sedertdien lankal vergaan het.

7. Die nabyheid van 'n bekende Christelike sentrum. 'n Kopie wat op 'n afstand gemaak is van waar apostels en hul onmiddellike opvolgers gereeld bedien het, sou mees waarskynlik ernstige veranderings ondergaan het; maar 'n kopie wat in 'n area van vroeë kerklike aktiwiteit gemaak is, sou waarskynlik die suiwer teks-tradisie verteenwoordig.

Ortodokse leraars van die eerste en tweede eeu het miskien nie altyd toegang tot die beste manuskripte gehad nie, maar dit lyk asof hulle weet hoe om "die goedgekeurde en antieke kopieë" te identifiseer. Elke moontlike poging is aangewend om die onderliggende teks te gebruik, met die gevolg dat die oorgrote meerderheid vroeë Griekse manuskripte in wese ooreenstem. Ons mag dus glo dat die teks van die meerderheid die Oorspronklike met indrukwekkende akkuraatheid verteenwoordig het.

DIE GRIEKSE MANUSKRIPTE WAT NOG BESTAAN

Volgens een onlangse lys is die totale aantal manuskripte van die hele Nuwe Testament of 'n gedeelte daarvan 5 488.²³ Hulle word in die gebruiklike kategorieë geplaas:

1. Papiri.

Volgens die 1989-statistiek is daar 96 daarvan gekatalogiseer. Byna almal is fragmentaries, alhoewel dit oorspronklik in kodeks of boekvorm sou verskyn het. Hulle is hoofsaaklik in Egipte ontdek waar die klimaat en sand dit help bewaar het. Wanneer hulle na hierdie fragmente verwys, gebruik die geleerdes die letter 'P' gevolg deur 'n reeksnommer: P1, P2, P3, ensovoorts.

P52 (die sogenaamde Rylands-fragment) word as die oudste gereken. Dit meet slegs 2½ by 3½ duim [dit is ongeveer 6,4 by 8,9 sentimeter] en bevat 'n paar verse uit die Johannesevangelie (18:31-33, 37-38). Dit is gedateer ongeveer 125 nC.

Van die belangrikste is P45, P46 en P47. Dit staan bekend as die Chester Beatty Bybelse papiri (na Sir Chester Beatty wat dit in 1930/31 bekom het), en bevat gedeeltes uit die Evangelies, die Pauliniese Briewe en die boek Openbaring. 'n Ander belangrike versameling is die Bodmer-biblioteekversameling (vanaf 1956 bekom deur M. Martin Bodmer). Dit sluit in P66,

²³ Kurt and Barbara Aland, *The Text of the New Testament: an Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, 2nd ed, 1989. Aangehaal deur Bruce M. Metzger in *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration, third, enlarged edition* (Oxford: Oxford University Press, 1992), p. 262.

bladsye en fragmente uit 'n kodeks van die Johannes evangelie, geskryf rondom 200 nC; en P72, 'n derde-eeuse kopie - en dus moontlik die vroegste wat ons het - van die briewe van Petrus en Judas.

2. Unsiële.

Daar is 299 unsiële. Van die begin van die vierde eeu af op perkament of velyn geskryf in kodeks of in boekvorm, staan hulle almal in die unsiële skrif: dit wil sê, hulle is almal met hoofletters geskryf sonder enige punktuasie. Die vroeëre word eintlik met hoofletters aangedui, saam met reeksnommers wat met 'n nul begin (bv. A-02). Latere getalle het eenvoudig die getalle (bv. 046).

Onder daardie in die Britse Museum is Kodeks Alexandrinus, A-02. Dit is in die eerste helfte van die vyfde eeu in Egipte gekopieer en, as dit voltooi is, bevat dit die hele Griekse Bybel saam met een of twee apokriewe werke. Dit bevat nou feitlik die hele Ou Testament en die meeste van die Nuwe (Matteus 1:1-25:6; Johannes 6:50-8:52; 2 Korintiërs 4:13-12:7). Die patriarg van Alexandrië het hierdie manuskrip in 1627 aan Charles I oorhandig.

'n Ander kodeks wat dateer uit die vyfde eeu is Kodeks Bezae, D-05. In 1581 het Theodore Beza, opvolger van Johannes Calvyn, hierdie manuskrip aan die Universiteit van Cambridge oorhandig waar dit nog steeds is. Hierdie kodeks het beide Griekse en Latynse tekste (die linker bladsy in eersgenoemde, die regter in die laasgenoemde) en bevat die meeste van die Evangelies en Handelinge, tesame met enkele verse uit 3 Johannes.

Die bekendste van die unsiële is Kodeks Sinaiticus, Aleph-01 (Aleph is die eerste letter van die Hebreeuse alfabet) en Kodeks Vaticanus, B-03.

Codex Sinaiticus, gedateer in die middel- of laat-vierde eeu, bevat slegs 'n deel van die Ou Testament, maar die hele Griekse Nuwe Testament. Dit is die enigste volledige unsiële manuskrip van die Nuwe Testament wat bestaan. Hierdie Egiptiese kodeks is op velyn geskryf, met vier kolomme van agt-en-veertig reëls op elke bladsy, maar daar is duidelike aanduidings in die teks self dat dit verskeie kere reggestel is. In die jaar 1844 ontdek Constantine Tischendorf sommige van sy bladsye in 'n snippermandjie in die biblioteek van die St. Catherine-klooster op die berg Sinai. Hy moes egter tot 1859 wag voordat hy die hele Nuwe Testament gesien het. Nadat hy toestemming verkry het, het hy dit na Kaïro oorgedra waar hy 'n afskrif daarvan gemaak het; en in 1862 publiseer hy, deur die vrygewigheid van Alexander II, die Russiese keiser, 'n uitgawe van die manuskrip met 'n inleiding en kritiese aantekeninge.

Kodeks Vaticanus kan ook omstreeks die middel van die vierde eeu gedateer word, en net soos Aleph is dit op fyn velyn geskryf, maar met drie kolomme op die bladsy, wat elk uit twee en veertig reëls bestaan. Dit was eers 'n volledige Griekse Bybel en het lankal gedeeltes van die Ou Testament en verskeie groot dele van die Nuwe Testament verloor. In hierdie unsiële ontbreek die Pastorale sendbriewe, Filemon, die slot van Hebreërs (9:14 tot die einde) en die hele boek Openbaring. Verskeie regstellers het aan die manuskrip gewerk, en in die tiende eeu het iemand die grootste deel van die oorspronklike oorskryf, omdat dit geblyk het dat die letters andersins sou verdwyn. Die eienaardighede in die spelling dui op 'n Alexandrynse oorsprong, maar niemand weet hoe dit in die Vatikaanbiblioteek in Rome gekom het nie. Die biblioteek is in 1448 gestig deur pous Nicolas V en hierdie manuskrip word gelys in die vroegste katalogus, wat in 1475 uitgereik is. Samuel Tregelles het dit in 1845 probeer raadpleeg, maar hy is erg verhinder deur die kerklike bewaarders. In 1866 is Tischendorf toestemming gegee om dit twee-en-veertig uur lank te bestudeer, en uit sy studie en aantekeninge is 'n uitgawe van hierdie manuskrip - Kodeks B - in 1867 gemaak. Dit is gevolg deur 'n weergawe uitgereik deur die Pouslike owerhede in 1868 deur Vercellone en Cozza voorberei; en dan, in 1889-90, is 'n fotografiese faksimile aan geleerdes beskikbaar gestel.

3. Minuskels.

Daar is 2812 hiervan. Hulle word minuskels genoem omdat hulle nie met hoofletters geskryf is nie, maar met klein letters (minuskels of kursiewe genoem). Hierdie skryfstyl word al eeue lank in private dokumente gebruik, maar dit is eers in die negende eeu vir literêre doeleindes gebruik. Met die toenemende vraag na boeke uit die Nuwe Testament, het hierdie teks die voordele gehad om minder tyd te neem om te skryf en om minder ruimte op die perkament in te neem. Vir doeleindes van identifikasie word dit deur gewone getalle aangedui (1, 2, 3 ensovoorts).

Die minuskels is dan van die negende eeu af geskryf; maar hul latere datum beteken nie noodwendig dat hulle minder geloofwaardig is as die oorspronklike nie. Negende-eeuse manuskripte is moontlik van ander in die derde eeu gekopieer. Soos professor Warfield eens opgemerk het, "Dit is nie die aantal jare wat agter enige ms. lê wat sy afstand van die outografie meet nie, maar die aantal kopieë".²⁴

Hierdie minuskels (afgekort MS) sluit die volgende in:

MS 1: 'n kodeks van die twaalfde eeu wat die hele Nuwe Testament bevat, behalwe die boek Openbaring. MS 4: 'n twaalfde-eeuse kopie van die vier Evangelies. MS 12: 'n elfde-eeuse kopie van die Evangelies. MS 21: uit die tiende eeu, maar bevat ook die Evangelies. MS 43: 'n elfde-eeuse werk in twee dele, die eerste bevat die Evangelies en die tweede die Handeling en die sendbriewe. MS 330: elfde eeu, wat die Evangelies, Handeling en sendbriewe bevat. MS 565: 'n puik negende-eeuse eksemplaar van die Evangelies, geskryf in goue letters op pers velyn.

4. Leksionaria.

Daar is altesaam 2281 en dit is tekste van so vroeg as die sesde eeu wat die Evangelies en sendbriewe bevat (Evangelia en Apostoli) wat bestem was om in die vroeë Christelike kerke gelees te word. Die meeste van hulle gebruik unsiale letters (hoofletters), maar sommige is minuskels (kleinletters); en, weer eens, word die benaming volgens getalle gedoen, maar hierdie keer voorafgegaan deur 'n "l" of met die afkorting "Lect" (bv. l59 of Lect. 1280).

Dit is belangrike manuskripte, nie net omdat sommige vroeg is nie, maar ook omdat dit gebruik is om in die openbare dienste van die Kerk te lees. *Die grootste sorg sou geneem gewees het met hierdie kerklike kopieë om die oorspronklike suiwerheid daarvan te behou; en die getuienis van 'n leksionarium sou in werklikheid die getuienis van al die kerke wees.* Nou word gevind dat die oorlewende leksionaria wat ondersoek is, in 'n ongelooflike mate ooreenstem. Die enigste redelike verklaring is sekerlik dat daar 'n erkende leksionarium was.

KLASSIFIKASIE

Daar is dus 'n groot aantal Griekse manuskripte beskikbaar wat so vroeg as die tweede eeu geskryf is. Geleerdes wat hulle bestudeer het, beweer dat, hoewel daar variante is, baie manuskripte baie in gemeen het, wat daarop dui dat daar groepe of families is. Die belangrikste tekssoorte is soos volg: (i) die Bisantynse (soms ook die Tradisionele, Meerderheids- of Antiochiese teks genoem); (ii) die Alexandrynse (of wat sommige die Neutrale Teks genoem het); (iii) die Westerse; en (iv) die Cesareanse.

Vir die doeleindes van hierdie artikel is breedvoerige kommentaar op die laaste twee tekssoorte nie nodig nie. Dit was B.H. Streeter, in *The Four Gospels* (1924), wat die eerste keer beweer dat hy die Cesareaanse-teks gevind het. Hy het geglo dat dit die teks was van Markus se Evangelie wat Origenes aangehaal het na 231 nC, die jaar waarin hy na Cesarea gekom het.

²⁴ Benjamin B. Warfield, *An Introduction to the Textual Criticism of the New Testament* (London: Hodder and Stoughton, 1886), pp. 110, 111.

Moderne tekskritici betwyfel egter of dit regtig 'n afsonderlike tekssoort genoem kan word. Hulle is eerder geneig om dit as 'n blote mengsel te beskou.

Wat die Westerse tekssoort betref, geïdentifiseer deur B.F. Westcott en F.J.A. Hort, wie gedink het dat dit in Wes-Europa sy oorsprong het, blyk dit dat daar *enige* bewys bestaan vir die bestaan daarvan. Dit word verteenwoordig deur Kodeks Bezae (vyfde eeu), Kodeks Claromontanus (sesde eeu) en die Ou Latynse en Cureton-Siriese vertalings (onderskeidelik derde en vyfde eeu). Dit word ook aangehaal deur sommige van die vroeë kerkvaders, soos Irenaeus, Tertullianus en Cyprianus. Hierdie tekssoort verskil egter dikwels radikaal van alle ander. Dit word geskend deur 'n aantal weglatings, nie net van verse nie, maar ook van hele gedeeltes. Die heersende neiging daarvan is egter om toevoegings aan te bring deur parafrasing of deur aanvullende besonderhede in te voeg. In die Evangelies (veral in die laaste deel van Lukas se Evangelie) is dit korter, terwyl dit in die Handeling heelwat langer is (ongeveer 10% langer). Sir Frederic Kenyon het dit beskryf as "'n tipe teks wat gekenmerk word deur baie vrye afwykings van die ware tradisie". Die gebrek aan ondersteuning van manuskripte, tesame met 'n menigte kenmerkende lesings, maak hierdie tekssoort op sy beste twyfelagtig, op sy slegste onbetroubaar.

Dit laat ons regtig met twee hoofgroepe tekste: die Bisantynse en die Alexandrynse.

A. The Bisantynse Tekse

Hierdie teks kry sy naam uit die feit dat dit vroeg geassosieer is met die keiserlike hoofstad van Konstantinopel, voorheen Bisantium genoem, en ook uit die feit dat dit die standaardteks van die Christelike Kerk gedurende die hele Bisantynse periode geword het, 312-1453 nC (en eintlik lank daarna). Voor die troonbestyging in die Oostelike hoofstad, het hierdie vorm van teks egter behoue gebly in Antiochië, die hoofstad van die Romeinse provinsie Sirië. Dit is duidelik dat Christen onderwysers wat daar met die kerk verbind was, dit gebruik het. Dit sluit in Basilius van Caesarea, Gregorius van Nyssa, Gregorius van Nazianzus (die Kappadosiese vaders), Theodorus van Kores en Chrysostomus van Konstantinopel (wat in 398 nC van Antiochië verhuis het om biskop van Konstantinopel te word).

Die Bisantynse tekssoort word oorweldigend ondersteun deur die Griekse manuskripte.

In die vroeë papiri is daar 'n indrukwekkende aantal Bisantynse lesings. P45 en P46 van die Chester Beatty Papiri bevat sulke lesings, asook P66 van die Bodmer biblioteek versameling. Professor H.A. Sturz was in staat om *150 Bisantynse lesings met vroeë papiri-ondersteuning te lys*.²⁵ Dit toon duidelik dat, in teenstelling met die siening van vroeëre tekskritici, die Bisantynse lesings al na die tweede eeu teruggespoor kan word.

Onder die Unsiale word hierdie teks aangetref in die vyfde-eeuse Kodekse Alexandrinus (A-02; Bisantynse in die Evangelies), en Efraemi (C-01), en in feitlik alle latere manuskripte. Daar word beraam dat ongeveer 95% van die Unsiale manuskripte 'n Bisantynse teks het. Daar kan nog meer vir die Minuskels geëis word, aangesien byna almal daarvan Bisantyns in hul lesings is.

Die Leksionaria wat tot dusver ondersoek is ondersteun ook die Bisantynse teks.

1. Ondersteun deur die vroeë weergawes

Dit was die vroeë vertalings van die Nuwe-Testamentiese Geskrifte, voorberei om die Christelike geloof onder die volke van die wêreld te help versprei. Van die vroegstes wat aan ons bekend is, is die Siriese (of Aramese) en Latynse weergawes wat teruggaan tot die middel

²⁵ Harry A. Sturz, *The Byzantine Text-Type and New Testament Textual Criticism* (Nashville, TN: Thomas Nelson Publishers, 1984), pp. 61ff, 145ff.

van die tweede eeu. Die Peshitta, "Koningin van weergawes", is een van die vroeëre Siriese vertalings en bevat beslis Bisantynse lesings. Dit geld ook vir die Gotiese weergawe van die vierde eeu. Daar word gesê dat Ufilus, biskop van Antiochië, dit vertaal het.

2. Bevestig deur die vroeë Vaders

Kritici wat die voorrang van die Bisantynse teks ontken, en verkies om dit as 'n vierde-eeuse hersiening te beskou, verwys dikwels na die feit dat geen vroeë kerkvader voor Chrysostomus (347-407 nC) blykbaar selfs net daarna verwys het nie, nog minder daaruit aangehaal het. Maar dit is eenvoudig nie waar nie. Noukeurige wetenskaplike navorsing het getoon dat Justinus die Martelaar (100-165 nC), Irenaeus (130-200 nC), Clemens van Alexandrië (150-215 nC), Tertullianus (160-220 nC), Hippolitus (170-236 nC), en selfs Origenes (185-254 nC) haal herhaaldelik aan uit die Bisantynse teks. Edward Miller, nadat hy die aanhalings in die Griekse en Latynse vaders wat voor 400 nC gesterf het, geklassifiseer het, het bevind dat hul aanhalings die Bisantynse teks 2 630 keer ondersteun (en ander tekste slegs 1 753 keer). Verder het hy dertig belangrike gedeeltes aan die ondersoek onderwerp, en hy het 530 getuienisse vir die Bisantynse teks gevind (en slegs 170 ten gunste van sy teenstanders). Dit was sy gevolgtrekking: "Die oorspronklike oorheersing van die tradisionele teks word in die lys van die vroegste vaders getoon. Dit is duidelik uit hulle geskrifte, en so ook in die algemeen, dat korrupsie in die vroegste tye voorgekom het, maar dat die suiwer waters oor die algemeen geseëvier het ... Die tradisie word ook verder gevoer deur die meerderheid van die vaders wat hulle opgevolg het. Daar is geen onderbreking of tussenpose nie: die getuienis is deurlopend".²⁶

Die duidelike feit van die saak is dat die Bisantynse teks in die vierde eeu as die gesaghebbende teks van die Nuwe Testament na vore getree het, en dat dit vir die volgende twaalfhonderd jaar (en meer) onbetwis oor die hele Christendom geheers het.

3. Die gedrukte Griekse Nuwe Testament

Die Griekse Nuwe Testament is die eerste keer in 1514 gedruk, hoewel dit eers in 1522 in 'n aparte uitgawe gepubliseer is. Dit was die werk van Francisco Ximenes, Kardinal Primaat van Spanje, en dit het deel uitgemaak van sy ses-volume Complutensian Polyglot. In sy toewyding aan pous Leo X het Ximenes geskryf: "Vir Griekse kopieë is ons baie dank verskuldig aan u Heiligheid, wat ons baie antieke kodekse van die Apostoliese Biblioteek gestuur het, sowel van die Ou as die Nuwe Testament, wat ons baie gehelp het in hierdie onderneming". Die Griekse teks wat hieruit voortspruit, blyk te wees van die Bisantynse tipe (en daar is geen bewyse dat Ximenes ooit die Kodeks Vaticanus [B] gevolg het nie).

In 1516, toe Desiderius Erasmus, die vernaamste geleerde in Europa, die eerste uitgawe van die Griekse Nuwe Testament publiseer, het hy dit gebaseer op verteenwoordigende Bisantynse manuskripte. Erasmus het vier verdere uitgawes van sy werk uitgereik, in 1519, 1522, 1527 en 1535. Ander het spoedig in sy voetspore gevolg: veral Robert Estienne (in Latyn Stephanus), die Franse redakteur en drukker, wie se gepubliseerde teks in 1546 feitlik identies was aan dié van Erasmus. Daar was drie daaropvolgende uitgawes in 1549, 1550 en 1551. Nog verdere uitgawes is tussen 1565 en 1604 deur Theodore Beza verwerk en uitgegee. Toe, in 1624, het Bonaventura en Abraham Elzevir hul uitgawe uitgereik. Die voorwoord tot die Elzevirs se tweede uitgawe, gepubliseer in 1633, bevat die woorde: "Daarom het u 'n teks wat nou deur almal ontvang is, waarin daar geen verandering of korrupsie is nie". Hieruit kom die nou bekende naam "*Die Ontvangde Teks*" (Textus Receptus).

Die Bisantynse teks was die onderliggende teks van al die groot Engelse Protestantse Bybels, insluitend die wat verband hou met die name van William Tyndale (1525), Miles Coverdale

²⁶ Edward Miller in "The Antiquity of the Traditional Text", in John William Burgon, *The Traditional Text of the Holy Gospels Vindicated and Established* (London: George Bell and Sons, 1896), p. 121.

(1535), John Rogers (1537) en Richard Taverner (1539), asook die wat bekend staan as The Great Bible (1539), The Geneva Bible (1560), The Bishops Bible (1568), en natuurlik die Authorised Version (King James, 1611); en die Reina in Spaans, die Karoli in Hongaars, die Luther in Duits, die Olivetan in Frans, die Statenvertaling in Nederlands, die Almeida in Portugees en die Diodati in Italiaans.

Om saam te vat, hier is die argumente ten gunste van die Bisantynse teks:

1. Hierdie teks-tipe *word geassosieer met die stad Antiochië in Sirië*. Na Stefanus se dood het Christene uit Jerusalem na hierdie stad gevlug en daar die Evangelie aan die Grieke begin verkondig (Hand. 11:19,20). 'n Sterk kerk het tot stand gekom, hoofsaaklik deur die bedienings van Barnabas en Paulus (11:22-26), en vanuit hierdie kerk het die apostel elkeen van sy sendingreise begin (Hand. 13:1-3, 15:35,36, 18:22,23). Ander apostels het die plek besoek, waaronder die apostel Petrus (Galasiërs 2:11,12). Dit het nie lank geduur voordat Antiochië die moederstad van heidense kerke geword het nie, en na die val van Jerusalem in 70 nC, het dit die ware onbetwiste sentrum van die Christendom geword. Die teks wat uit Antiochië voortgaan, is die teks wat deur die apostels en die vroeë Christelike Kerk goedgekeur is.

2. Soos reeds opgemerk, het hierdie teks sy naam gekry van Konstantinopel (Bisantium), die hoofstad van die Oos-Ryk, omdat dit gou daar gevestig is as die standaard Griekse teks. Konstantinopel was die middelpunt van sowel die Griekssprekende wêreld as die Griekssprekende Kerk, want in die Weste het Grieks plek gemaak vir Latyn, in die Ooste het dit die amptelike en algemene taal gebly. Dit het natuurlik beteken dat *Griekse geleerdes in Konstantinopel spesifiek geskik was om die outentieke teks te herken en te reproduseer*.

3. *Gedurende die vierde eeu toe hierdie teks die belangrikste geword het, is die kerk geseën met buitengewone geleerdes* soos Methodius (260-312 nC), Athanasius (296-373), Hilarius van Poitiers (315-67), Cyrillus van Jerusalem (315-386), en Gregorius van Nazianzen (330-394). Hierdie manne - en ander soos hulle - was betrokke by die formulering van die ortodokse leerstellings en die bekragtiging van die kanon van die Nuwe Testament. Hulle het hulle ook gewy aan die bestudering van die teks; en hulle het 'n voordeel bo latere kritici gehad vanweë hul toegang tot baie vroeë manuskripte van onskatbare waarde wat sedertdien vergaan het. Dit is betekenisvol dat uit hierdie tydperk 'n oorheersende teks na vore gekom het. Dit is uiteraard as die egte, onbedorwe en gemagtigde teks beskou.

4. Die Jode is aangestel as die bewakers van die goddelike openbarings wat aan hulle meegedeel is, en ter vervulling van die vertroue in hulle, het hulle die Ou-Testamentiese teks onbedorwe en volledig bewaar (die Hebreeuse Masoretiese teks). Soos die apostel Paulus opgemerk het, "aan hulle (is) die woorde van God toevertrou" (Romeine 3:2). Nou is dit redelik om aan te neem dat *die Nuwe-Testamentiese Skrifte toevertrou is aan belydende Christene, of aan die belydende Christelike Kerk*. Die vraag wat natuurlik opduik, is: Watter tekssoort is oor die algemeen al van die vroegste tye af deur die Kerk erken en versprei? Die antwoord is: die teks-tipe bekend as die Bisantynse.

5. Die feit is dat *ongeveer 90% van die Griekse manuskripte die Bisantynse teks-tipe verteenwoordig*. Alhoewel hierdie manuskripte nie so vroeg is as wat sommige kritici dit sou wou hê nie, is daar soveel daarvan dat ons moet aanneem dat daar letterlik honderde ouer ouer-dokumente ["ouer bron-dokumente"] was, waarvan baie tot die vroegste Christelike tye behoort het. Op die een of ander manier moet hierdie feit verklaar word; en dit is glad nie bevredigend om - teen toenemende bewyse - aan te voer dat die Bisantynse teks eers in die vierde eeu in die geskiedenis verskyn nie. Hierdie is 'n vroeë teks. Dit het wydverspreid geword omdat dit die oorspronklike getrou weergee het.

6. *God se Waarheid is altyd met groot sorg behandel omdat gelowiges daardie Waarheid in 'n akkurate en korrekte vorm nodig gehad het* (Matteus 24:35; 1 Petrus 1:23, 25). Daarom is die Woord wat deur inspirasie gegee is, dieselfde as wat daarna gepubliseer is (Psalm 68:11). Dit

is ondenkbaar dat God 'n totaal korrupte en verminkte teks aan sy volk sou gee en dan toelaat dat daardie teks vir meer as agtien eeue deur hulle gebruik sou word. Tog is dit presies wat sommige moderne tekskritici ons wil laat glo! "Laat dit onthou word", skryf dr. Owen, "dat die algemene kopie wat ons gebruik (die Textus Receptus) die publieke besit van baie geslagte was ...; laat dit (die Textus Receptus) dan deurgaans as die standaard, wat weliswaar sy reg is en hom toekom, en ons sal, met die hulp van God, gou sien dat daar geen rede is om die variante wat ons nou aangebied word te aanvaar nie." ²⁷

7. Dit is redelik om aan te neem dat *God op dieselfde manier gehandel het met betrekking tot die tekste van die Ou en die Nuwe Testament*. Sy metode met die Ou Testament was om die teks deur baie geslagte in 'n feitlik onveranderde vorm te bewaar. Die resultaat - soos Christus en sy apostels duidelik geleer het - was 'n boek waarin elke letter en 'n gedeelte van 'n letter heilig was (Matteus 5:18; vgl. Johannes 10:35). Toe hierdie antieke openbaring aangevul is, het God op dieselfde manier te werk gegaan: Hy het sy nuutste Woord onfeilbaar opgeteken, dit in die besit van sy kerk geplaas *en toe verseker dat dit deur die daaropvolgende eeue oorgedra word, selfs tot vandag toe*. "Die woord van die Here ... leef en bly tot in ewigheid" (1 Petrus 1:25).

B. Die Alexandrynse teks-tipe

Dit is 'n baie klein groepie manuskripte. Die kenmerke van die spelling toon dat dit met Alexandrië in Egipte geassosieer moet word; en, nie verbasend nie, is lesings uit hierdie soort teks onder die vroeë Egiptiese papiri te vinde (bv. P46, P47). Sy hoofverteenwoordigers is egter Kodeks Sinaiticus (of Kodeks Aleph) en Kodeks Vaticanus (of Kodeks B).

Ondersteuning vir hierdie teks-tipe kom van die Alexandrynse Vaders, veral van Origenes (185-254 nC) en Cyrillus (376-444).

Verskeie dinge moet hier opgemerk word:

1. Hierdie teks-tipe *het sy oorsprong in Alexandrië, in Egipte*. Die Skrif gee geen aanduiding dat daar ooit 'n apostoliese teenwoordigheid in daardie dele was nie, maar die kerkgeskiedenis onthul dat baie berugte ketters daar gewoon en geleer het, waaronder Gnostici soos Basilides, Isidore en Valentinus. Enigiets wat van hierdie plek af uitgaan, moet met agterdog bejeën word.

2. Daar is *duidelike bewyse van hersiening* deur die herrangskikking van woorde. B.H. Streeter het voorgestel dat die redakteur 'n Egiptiese biskop met die naam Hesychius was. ²⁸ Dit beteken dat alhoewel daar groot aansprake daarvoor gemaak word, hierdie tekssoort nie as "suiwer" beskou kan word nie.

3. Die twee groot verteenwoordigers van hierdie tekssoort, Kodeks Aleph (Sinaiticus) en B (Vaticanus), is *uiters swak van gehalte*. Toe Dr. F.H.A. Scrivener dit ondersoek het, is Kodeks Aleph verklaar as "rofweg geskryf" en "vol growwe oorskryf-flaters" soos "hele versreëls van die oorspronklike wat weggelaat is". Alhoewel Kodeks B "minder foutief" is, is dit "geneig tot foute" en begaan "tasbare foute". ²⁹

4. Hierdie vernaamste manuskripte toon hul korrupsie *deur op letterlik duisende plekke met hulleself te verskil* (3000 keer in die Evangelies alleen).

²⁷ John Owen, "Of the Integrity and Purity of the Hebrew and Greek Text of the Scripture", in *The Works of John Owen* (London: The Banner of Truth Trust, 1968), 16:366.

²⁸ B.H. Streeter, *The Four Gospels: A Study of Origins*, revised from the 1924 edition (London: Macmillan & Co. Ltd, 1956), pp. 112ff, 121ff.

²⁹ F.H.A. Scrivener, *Six Lectures on the Text of the New Testament and the Ancient Manuscripts* (Cambridge: Deighton, Bell, and Co., 1875), pp. 41, 43.

5. Die teks van Aleph (Sinaiticus) en B (Vaticanus) is *in stryd met die oorgrote meerderheid van die Griekse manuskripte*. Dit is nie net beperk tot 'n baie klein familie van manuskripte nie, maar daar word beraam dat daar êrens in die omgewing van 6000 verskille bestaan tussen die Alexandrynse en Bisantynse tekste.

6. Daar is weliswaar 'n ernstige teksverlies in B (Vaticanus), is hierdie twee unsiale in 'n buitengewone goeie toestand. Aangesien die meeste akkurate manuskripte van hierdie era weens gebruik vergaan het, kan daar van die veronderstelling uitgegaan word dat dit as foutief verwerp is en dat dit dus *nie deur die vroeë kerk gebruik is nie*.

7. Dit word ondersteun deur die feit dat daar *baie min kopieë daarvan gemaak is*. Soos dr. Gordon Clark gesê het, "As 'n klomp manuskripte 'n enkele voorouer het, impliseer dit dat 'n klomp kopieërs geglo het dat die voorouer getrou aan die outografieë is. Maar as 'n manuskrip nie talle nageslagte het nie, soos die geval is met B se voorvader, kan 'n mens vermoed dat die vroeë skrifgeleerdes die waarde daarvan betwyfel het. Moontlik het die vroeë ortodokse Christene geweet dat B korrup was."³⁰

KRITICI VAL DIE BYZANTYSE TEKS AAN

In die negentiende eeu het twee Cambridge-geleerdes, B.F. Westcott en F.J.A. Hort, 'n radikale nuwe teorie oor die vroeë oordrag van die Nuwe-Testamentiese teks uitgewerk. Hulle het aangevoer dat die beste teks eintlik die Alexandrynse teks was (wat hulle die "neutrale teks" genoem het) wat deur Aleph en B. voorgestel is. Aangesien hierdie twee manuskripte effens vroeër was as ander, beweer hulle dat hul gemeenskaplike voorouer naby die geïnspireerde oorspronklike was. Alhoewel absolute suiwerheid nie aan hierdie teks toegeskryf is nie, was Westcott en Hort bereid om te sê: "Ons glo (1) dat die lesings van Aleph B as die ware lesings aanvaar moet word totdat sterk interne bewyse daarteen gevind word, en (2) dat geen lesings van Aleph B met absolute veiligheid verwerp kan word nie, alhoewel dit soms korrek is om dit slegs op 'n alternatiewe basis te plaas, veral waar hulle geen ondersteuning van Weergawes van die Kerkvaders ontvang nie".³¹

Die Bisantynse teks (genoem die "Siriese teks") bevat, soos hulle gedink het, "saamgevoegde lesings", d.w.s. kombinasies van vroeëre lesings; en hulle het geglo dat hulle ontstaan het in 'n twee-stap hersiening wat in die vierde eeu by of naby Antiochië gedoen is. Aangesien dit slegs "veronderstelling" was, het hulle die opvatting voorgestaan dat "die groeiende diversiteit en verwarring van Griekse tekste gelei het tot 'n gesaghebbende hersiening in Antiochië" en later "tot 'n tweede gesaghebbende hersiening". Volgens hulle is die hele proses teen 350 nC voltooi; en hulle het selfs die voorstel geopper dat Lucianus van Antiochië (gemartel in 312) moontlik by die vorige hersiening betrokke was.

Dié teorie is ernstig gebrekkig. Alhoewel kritici en weergawes steeds verwys na "die oudste en beste manuskripte", is die frase heeltemal misleidend omdat die "oudste" in hierdie spesifieke debat in werklikheid die "slegste" is. Wat "saamgevoegde lesings" in die Bisantynse teks betref, is daar nooit oortuigende bewyse ter ondersteuning daarvan gelewer nie (selfs ná agt-en-twintig jaar van studie kon Westcott en Hort slegs agt voorbeelde lewer). Hoe dit ook al sy, lang lesings bewys nie 'n latere inmenging met die teks nie. Professor Sturz het getoon dat sommige van hierdie lesings deur die vroegste papiri ondersteun word (die langer lesings van

³⁰ Gordon H. Clark, *Logical Criticisms of Textual Criticism* (Jefferson, MD: The Trinity Foundation, 1986), p. 15.

³¹ B.F. Westcott and F.J.A. Hort, *Introduction to the New Testament in the Original Greek* (Massachusetts: Hendrickson Publishers, 1988. Oorspronklik gepubliseer deur Harper and Brothers, New York, 1882), p. 225.

Johannes 10:19 en 10:31 word byvoorbeeld deur P66 ondersteun).³² Dit lei tot die gevolgtrekking dat die fout lê by die Alexandrynse teks. Dit word beskuldig van verkorting van die Bisantynse teks. Wat dan van die sogenaamde "Luciaanse Redaksie"? Daar is geen bewyse dat dit ooit plaasgevind het nie.

Westcott en Hort het die taak aangepak om 'n hersiene Griekse teks daar te stel. Dit gebeur so dat hulle ook lede van die komitee was, wat in 1880 deur die Konvokasie van Canterbury aangestel is om 'n hersiene uitgawe van die Engelse Bybel voor te berei. Alhoewel hul Griekse teks nog nie gepubliseer was nie, is 'n bewysstuk aan die beoordelaars beskikbaar gestel; en toe die Nuwe Testament van die Hersiene weergawe in 1881 verskyn, was dit onmiddellik duidelik dat Westcott en Hort se Griekse teks nie net die komitee grootliks beïnvloed het nie, maar dat dit ook algemeen gevolg is in die Hersiene weergawe van die Engelse Nuwe Testament.

Hierdie Westcott/Hort-teks was die voorloper van wat vandag bekend staan as die Nestle/Aland (United Bible Societies)-teks, wat die plek van die Bisantynse of tradisionele teks wederegtelik ingeneem het en daarna die basis gevorm het vir feitlik alle moderne weergawes. Terwyl die New International Version (NIV) byvoorbeeld in sy voorwoord beweer dat hy 'n "eklektiese" Griekse teks volg (dit wil sê een wat saamgestel is uit 'n verskeidenheid manuskripte), stel dit die leser dadelik in kennis dat "waar die bestaande manuskripte verskil, die vertalers" hul keuse van lesings volgens die aanvaarde beginsels van die Nuwe-Testamentiese tekskritiek gemaak het". Die aanvaarding van fundamenteel gebrekkige "beginsels" het meegebring dat die resulterende teks baie ooreenstem met die een wat in 1881 deur Westcott en Hort geproduseer is.

³² Sturz, p. 84.

DIE "AUTHORISED VERSION" (KJV)

During the Reformation and Puritan periods, a number of Protestant versions appeared, all based on the same authentic texts and translated according to the same valid principles.

In 1611, the Authorised Version was published and it was destined to supersede all its rivals. Like the earlier English versions – and versions of the same era in other languages – this used the providentially preserved *Hebrew Massoretic Text* and *Greek Received Text* (from the Byzantine family). The translators, justly famed for their godliness and scholarship, carried out their work with meticulous care. As a result, they produced a most faithful and accurate translation, still unrivalled in its majestic style, simplicity, and power. Indeed, such is this version's intrinsic worth that it has been called "the most excellent book in our language".

Modern versions come and they go, for which we are thankful. This version maintains its reputation, even against keen competitors like *The New King James Version*.

The Authorised Version, proven through the centuries and greatly loved by the Lord's people, is a truly noble production and it remains the best English translation of God's infallible and inerrant Word.

Malcolm Watts, a vice president of the Bible Society, was born in 1946 in Barnstaple, North Devon, England. Brought up in a Christian home, he was called by grace in his teenage years and, subsequently, called into the ministry. He trained at London Bible College between 1967-70, and since 1971 has been the minister of Emmanuel Church, Salisbury. He and Gillian were wed in 1976, and they have two daughters, Lydia and Naomi.

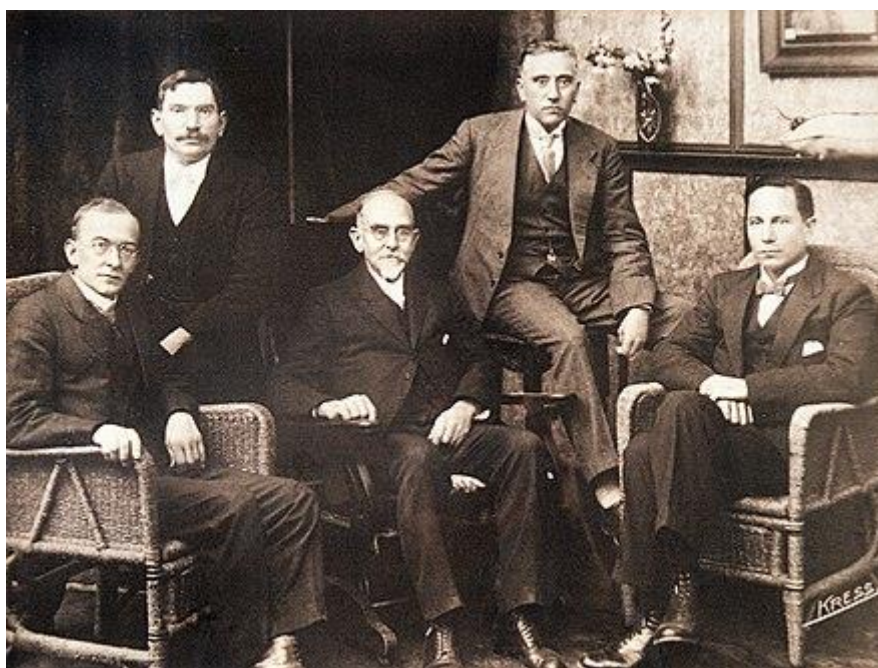
Die Afrikaanse vertaling (1933)

Gedurende die periode 1923 tot 1933 word die Bybel in Afrikaans vertaal. Voltydse vertalers is in 1923 aangestel om uit die Hebreeus en Grieks te vertaal: Dr. JD du Toit vir die Ou Testament en dr. JD Kestell vir die Nuwe Testament. Vir die Ou Testament is later dr. HCM Fourie en EE van Rooyen bygevoeg en vir die Nuwe Testament dr. BB Keet.

Daar is ook taaladviseurs aangewys: prof. JJ Smith (wat na 'n tyd bedank het), dr. SPE Boshof, dr. TH le Roux en dr. DF Malherbe.

Die Masoretiese (oorgelewerde Hebreeuse teks) en die Textus Receptus (versorg deur Erasmus in 1516) is vir onderskeidelik die Ou Testament en Nuwe Testament as Hebreeuse en Griekse bronne gebruik. Oor hierdie bronne is daar sedert Julie 1923 konsensus.

Dié vertaling is later hersien en die hersiene weergawe verskyn in 1953. Dit is steeds die getrouste Afrikaanse vertaling beskikbaar.

Die eindvertalers van die 1933-vertaling van die Bybel in Afrikaans:

Dr. J.D. du Toit (Totius), prof. E.E. van Rooyen, dr. J.D. Kestell, proff. H.C.M. Fourie en B.B. Keet.

Adviseurs van die Afrikaanse Bybelvertaling, 1933. Agter: di. J.P.H. Steyn, C.F. Kies, G.D. Malan, W.J.W. Naudé, A.S.E. Yssel, W. de Vos. Middel: Di. C.W.M. du Toit (Totius se broer), H.J. Otto, proff. J.A. du Plessis, C.J.H. de Wet, dr. H.D. van Broekhuizen, di. Dirk Postma, P.J.J. Boshoff en H.J. Pienaar. Voor: prof. B.B. Keet, dr. JD du Toit (Totius), ds. J.D. Kestell, proff. E.E. van Rooyen en H.C.M. Fourie. Hulle het amptelik bekendgestaan as die Kommissie vir Afrikaanse Bybelvertalers. Dié foto is in Bloemfontein geneem.